

Ilija Okrugić Sriemac – hrvatski preporoditelj u Srijemu

Ivana Andrić Penava*

Sažetak

Iliju Okrugića Sri(j)emca, opata sv. Dimitrija Srijemskog i dugogodišnjega petrovaradinskoga župnika, pamtimo kao izuzetno svestrana svećenika – teologa. Naime, osim u svećeničkoj službi iskazao se i kao kulturni i javni djelatnik, te je zahvaljujući brojnim djelima koje je ostavio iza sebe, poznat i kao književnik, točnije pjesnik i dramski pisac, vrsni poznavatelj narodnoga života, narodnih običaja i povijesnih zbivanja, te kao skladatelj – amater. Bio je i poliglot. Osim hrvatskog i latinskog jezika, znao je i njemački, češki, poljski, talijanski i francuski. Pisao je pjesme, novele, povijesne rasprave, a njegova najbolja književna ostvarenja su pučki igrokazi. Suradnja s biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom, čiji je bio sljedbenik kao javni djelatnik, značajno je pridonijela i njegovom teološkom ali i književnom radu. Veći dio njegova razmišljanja i ekumenskog djelovanja, kojim je obilježena njegova svećenička služba, na pravcu je pomirbe katoličke i pravoslavne crkve s ciljem da dva obreda jedne vjere stavi u međusobnu korelaciju, zalažući se pritom i za toleranciju prema ostalim vjeroispovijestima. Okrugić je pisao o navedenim različitostima u svojim djelima, no bez obzira na činjenicu što je bio svećenik, njegova djela nisu bila samo duhovnog sadržaja u kojemu posebno mjesto kao inspiracija ima Gospa Tekijska, nego se rado bavio i tematikom svakodnevnice u kojoj su se nerijetko zrcalile i političke i društvene prilike doba u kojemu je živio, pa stoga ne čudi što ga se smatra i hrvatskim preporoditeljem, napose u tom smislu značajnim za Srijem, ali i za Bačku.

Ključne riječi: Ilija Okrugić, Josip Juraj Strossmayer, Ivan Antunović, Bosansko-đakovačka i Srijemska biskupija, Srijem, Petrovaradin, Tekije, Gospa Snježna, narodni preporod, drama

---

* dipl. povjesničarka, urednica u nakladničkoj kući Školska knjiga, Zagreb

Od Morovića do Srijemskih Karlovaca i Petrovaradina

Ilija Okrugić je rođen u Srijemskim Karlovcima 12. svibnja 1827. godine. Potječe iz činovničke obitelji porijeklom iz srijemskoga mjesta Morović. Njegov otac Ilija, po kojem je i dobio ime, u tadašnjoj Vojnoj krajini služio je vojsku u Srijemskim Karlovcima kao podčasnik Krajiške pukovnije, a kasnije je u tom istom mjestu bio službenik u gradskoj upravi i gradski vijećnik. Pučku školu i gimnaziju Okrugić je završio u rodnome mjestu, kada je prijateljevao, među ostalim, i sa srpskim pjesnikom Brankom Radičevićem (Slavonski Brod, 18. ožujka 1824. – Beč, 1. lipnja 1853.), kojemu će kasnije posvetiti tri pjesme. Po završetku gimnazije, 1842. godine, otišao je u đakovačko biskupijsko Sjemenište, te upisuje studij teologije na đakovačkoj Bogosloviji, gdje mu je prefekt bio tada mladi Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 4. veljače 1815. – Đakovo, 8. travnja 1905.). Budući da je Okrugić bio mladić izuzetne umne nadarenosti, studij je završio već kao dvadesetogodišnjak pa je zbog svoje dobi morao čekati na zaređivanje za svećenika tri godine. Tako ga je Josip Juraj Strossmayer, koji je u međuvremenu ustoličen kao bosansko-đakovački i srijemski biskup, zaređio 6. listopada 1850. godine kao svoga prvog zaređenika (!), nakon čega je pomno pratio njegov rad. Smatra se da upravo otud potječe Okrugićeva odanost biskupu Strossmayeru koja će biti vidljiva i u njegovom pastoralnom radu i u njegovim književnim djelima. Od trenutka zaređenja pa do svoje smrti, Okrugić je djelovao i kao svećenik i kao književnik. Nerijetko su se te dvije sfere njegova djelovanja međusobno preklapale i nadopunjavale, pa i bile uvjetovane jedna drugom. Primjerice, kada je u razdoblju od 1850. do 1860. službovao kao kapelan u manjim slavonskim i srijemskim mjestima u sklopu Bosansko-đakovačke i Srijemske biskupije (Sot, Hrtkovci, Kukujevci, Srijemska Mitrovica, Vrpolje i Zemun), u svakome je od njih nalazio inspiraciju za svoja književna djela.

Iako se u literaturi (uključujući i enciklopedije, leksikone, zbornike, glasila među kojima je i *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* iz 1897. godine) kod nabrajanja mjesta u kojima je Okrugić kapelanovao kada je započinjao svoju svećeničku službu, na prvo mjesto stavlja velika šokačka župa Kukujevci, pa Sot, Hrtkovci, Srijemska Mitrovica, Vrpolje i Zemun, postoje naznake da to baš i nije najprecizniji redosljed. Pritom se prvenstveno misli na poredak prvih triju navedenih župa. Uz uvjet da se Okrugićevo kapelanovanje nije preklapalo, tj. da nije u isto vrijeme bio kapelan u više od jedne župe, čini se da bi poredak ipak bio: Sot, Hrtkovci pa Kukujevci. Toj tvrdnji ide u prilog više činjenica. Prvo, postoji zapis da je Ilija Okrugić bio kapelan u župi u Sotu 1853. godine i da se u njoj zadržao nekoliko mjeseci, nakon čega odlazi u Hrtkovce na otprilike isto vrijeme (Kljajić 2007, 28). Drugo, Antun Dević u svojoj knjizi *Župe Hrtkovci i Nikinci* donosi podatke iz *Matice krštenih župe Kukujevci* iz 1854. godine pohranjene u arhivi navedene župe, po kojima je vidljivo da je Okrugić bio kapelan u Kukujevcima od 1. travnja 1854. do siječnja 1856. godine (Dević 2006, 157). Treće, u originalu rukopisa poznate Okrugićeve novele „Lijepa Klementinka“ stoji da je tu novelu Okrugić završio 11. rujna 1854. godine u Kukujevcima. To znači da Okrugić nije mogao nakon Kukujevaca otići u Hrtkovce,

nego obratno, jer je inspiraciju za navedenu novelu dobio za svoga kapelanova upravo u Hrtkocima, što je i logično jer su ih u to vrijeme nastanjivali Klementi, Albanci katoličke vjeroispovijesti. Naime, župa u Hrtkocima tada je još bila izrazito albanska župa sa župnikom Pavlom Gjotićem (Hrtkovci, 11. listopada 1795. – Hrtkovci, 18. prosinca 1855.) na čelu, koji je bio rođeni Albanac iz plemena Klementa. Gjotić je u svome rodnome mjestu najprije bio kapelan, pa upravitelj župe od 25. siječnja 1835. godine, a župnik od 25. siječnja 1836. godine pa do kraja života. Okrugić mu je dodijeljen kao duhovni pomoćnik za brojne hrvatske doseljenike iz slunjskog kotara, mađarizirane Slovake iz Temerina i Nijemce iz Rume. Budući da te godine u Hrtkocima nije bilo državnog učitelja, mladi se kapelan Okrugić, da škola ne bi prestala s radom,

na jedno kratko vrijeme prihvatio i učiteljevanja. Tako je upoznao klementinski govor, narodnu nošnju i običaje, a to ga je iskustvo i inspiriralo da napiše novelu „Lijepa Klementinka“, u kojoj je Okrugić za Klemente, među ostalim, napisao da su „ponositi, surova, poštena, vjerna i hrabra srca, dugo se ljute ali su inače gostoljubivi“ (Kljajić 1996, 30). Da je Okrugić bio učitelj u Hrtkocima i da je u njima bio prije Kukujevaca pokazuje i fotografija iz već spomenute knjige Antuna Devića na kojoj je Ilija Okrugić, a ispod slike je potpis: „Ilija Okrugić, kapelan i učitelj u Hrtkocima, 1835.“ (Dević 2010, 112). Više je nego očito da se ne radi o godini 1835. jer bi Okrugić tada imao svega osam godina i nije nikako mogao biti učitelj, nego je gotovo sigurno riječ o pogrešci u navođenju godine pri čemu je brojkama „3“ i „5“ zamijenjeno mjesto. Pa je prema tome najprije bio u Sotu, zatim u Hrtkocima, pa tek onda u Kukujevcima, gdje je, zahvaljujući svojoj veseloj naravi i sadržajnim propovijedima, ubrzo pridobio priprost puk, pa je tako bolje upoznao hrvatsku ikavicu, bogatstvo narodnog jezika i narodnog pjesništva. Bilo kako bilo, čini se da je Okrugiću boravak u sva tri mjesta bio ugodan, napose u Sotu i u Kukujevcima, a tome u prilog govori i to što je kasnije, gotovo svake godine, o crkvenom godu zalazio i u Sot i u Kukujevce, „i bio bi upravo presretan, kada bi na Ilinje u Ljubi a na Trojstvo u Kukujevcima pontifikalnu misu *odglagoljao*“ (Cepelić 1897, 104).

Nakon Kukujevaca, Okrugić je postao kapelan u Srijemskoj Mitrovici, a potom je kapelanovao nekoliko mjeseci u Vrpolju. U vrijeme službe u Srijemskoj Mitrovici

Slika 1. Ilija Okrugić Srijemac

zanimao se za rimske starine, ali je istraživao i narodne pjesme i običaje u Moroviću (u selu otkud vuče svoje podrijetlo), a i u drugim selima.

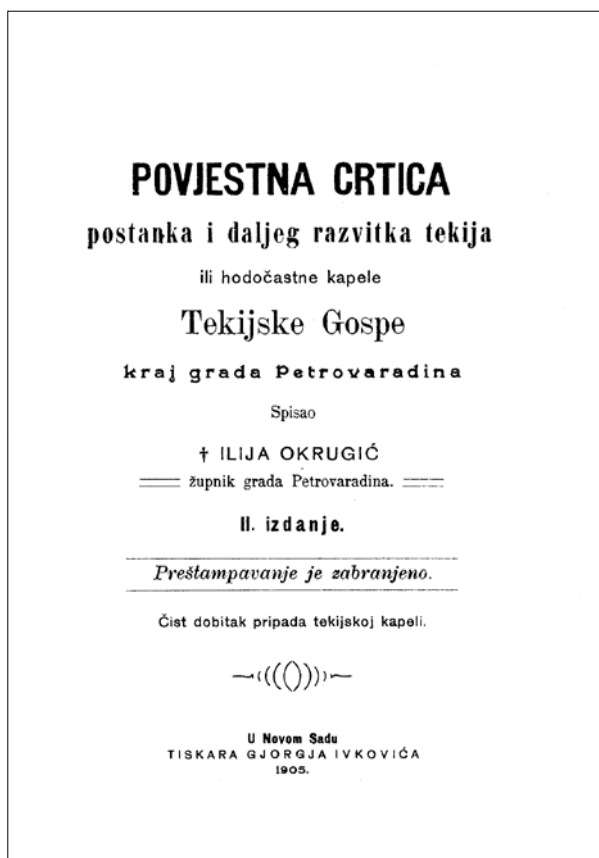
Biskup Strossmayer ga je već iduće 1855. godine pozvao u Đakovo te ga je imenovao prebendarom¹, a tu je funkciju obnašao sve do 1862. godine. U to se doba Okrugiću otvorilo široko polje rada, pa je među ostalim ispjevao i skladao veći broj prigodnih pjesama, od kojih je najveći dio izgubljen. Prigodom imenovanja biskupa Strossmayera za velikoga župana virovitičke županije 1861. godine, Okrugić je ispjevao kratki igrokaz „Seljanka ili pastirski razgovor“ koji je pred biskupom prikazan u Đakovu. Jedno je vrijeme bio propovjednik đakovačke Stolne crkve, pa je ubrzo došao na glas i kao vrsni propovjednik. Navodno je narod hrlio k njemu poslije njegovih propovijedi, da mu sa suzama u očima poljubi ruku (Rukavina 1998, 112). O njegovim propovijedima pisao je i biskupijski tajnik Milko Cepelić u *Glasniku biskupije Bosanske i Srijemske*: „Kao prebendar sačuvao si je u Djakovu sa svojih predika trajnu uspomenu; jer je ne jedanput znao potresti srcima svojih slušatelja tako, da bi se oči svijuh orosile“ (Cepelić 1897, 11).

Okrugić je obnašao službu zemunskog kapelana od 1857. do 1858. godine, za župnikovanja Stjepana Zsitvayja (1848. – 1872.). Najznačajniji događaj u župi za njegova župnikovanja bilo je proglašenje Marijina Bezgrješna začeca od strane Vatikana. Zsitvay je odlučio to obilježiti uz veliku pompu 29. travnja 1855. godine, na treću uskrсну nedjelju, u nazočnosti vojnih i građanskih uglednika te mnoštva vjernika, pa se od tada opet pojačalo i štovanje Zemunske Gospe, i to ne samo među katolicima u Zemunu, nego i u njegovoj bližoj i široj okolini. Takvo je ozračje našao i Ilija Okrugić kada je došao kapelanovati u Zemun, pa je na Veliku Gospu 1858. godine zapisao: „(...) Umnožase se naši Bogoljubni hodočasnici, kojim se i ne nada-smo, jer do sada amo ne dolazahu.“ (Kljajić 2010, 229 – 230). Naime, hodočasnika je bilo iz Franzstala, Surčina, Indije, Golubinaca, Banovaca i drugih okolnih mjesta, te iz Petrovaradina, Kamenice, pa i iz banatskih mjesta Glogova i Jabukova (Apfeldorfa). Kada je točno Okrugić tijekom 1857. godine došao u Zemun ne može se sa sigurnošću utvrditi, čak ni s pomoću njegova rukopisa sa 63 soneta Milki koji se čuva u Matici srpskoj u Novom Sadu (sign. M. 6. 772), pisanih te iste godine, pokatkad dnevnički učestalo, a pokatkad s prekidima. Pretpostavlja se da je došao tijekom ljeta te godine kada je navršio trideset godina i kada je bio na pragu književne zrelosti. Za svoga službovanja u Zemunu, iako je ono bilo razmjerno kratko, Okrugić je surađivao s poznatim zemunskim tiskarom i nakladnikom, inače rodom iz Novog Sada, Dragutinom Vatroslavom Soppronom. Bio je suradnik u zemunskome književnome časopisu *Podunavka*,² i to od početka njegova izlaženja. Taj je časopis izlazio od 1856. do 1858. godine. Uređivao ga je Đorđe Maletić, profesor, a kasnije i direktor

¹ Prebendar (*lat.* praebendarius: nadarbenik) je, u Katoličkoj Crkvi, posvećeni službenik koji za svoju službu dobiva prebendu (nadardbinu), tj. prihode od kojih živi. *Opći religijski leksikon*, 2002, str. 750.

² Okrugić je još od 1846. godine surađivao i u beogradskoj *Podunavki* koju je uređivao Miloš Popović, brat Đure Daničića (pravog imena Đorđe J. Popović), srpskog filologa, sudionika Ilirskog pokreta i jednog od utemeljitelja srpsko-hrvatskog jezika.

beogradskog liceja, s kojim se inače vrlo društven i druželjubitv Okrugić ubrzo i sprijateljio. U *Podunavki* je objavio nešto proze i još više poezije nastale uglavnom ranih 1850-ih (primjerice, tijekom 1857. godine objavljene su: pjesme „Sunce i ljubav“ u br. 22, „Da znaš srce moje“ u br. 25, „L po napjevu iz opere Linda“ u br. 26, „Sladak nemir“ u br. 27, „Mjesecu tužba i molba“ u br. 35, a tijekom 1858. godine pjesme „Zaboravit nemoj“ u br. 5, „Čeznuće u daljini“ u br. 14, „Nesretna ljubav“ i „Ne, nemoj“ u br. 16, dok je glasovita podoknica „Laku noć, Milko“, koja je napisana 1850. godine, objelodanjena u *Podunavki* br. 20). Navedene pjesme kasnije su se pojavile i u Okrugićevoj zbirci lirske poezije *Srijemska vila* tiskanoj u Osijeku 1863. godine. Iako je očito da se Okrugić u Zemunu dosta bavio sređivanjem rukopisa iz ranijega stvaralačkog razdoblja za tisak, to nikako ne znači da, osim već navedenih soneta Milki, nije pisao i neka nova svjetovna djela. Dokaz za to je i romantična poema „Pjesnik“ nastala 1858. godine, te epsko-lirski spjev „Posestrimstvo ili smrt Boić Alil-age zemunskoga“ iz iste godine na kojemu je vrlo predano i ambiciozno radio dok je bio u Zemunu. Iz djela koje je Okrugić napisao dok je boravio u njemu, vidi se da ga se Zemun, zbog ljepote svoga zemljopisnog položaja i bogate povijesne baštine, jako dojmio, pa je tako postao značajnim dijelom njegova književna interesa. To se očituje, osim u već spomenutom „Posestrimstvu“ i u Okrugićevim ulomcima iz dvaju njegovih djela nastalih tridesetak godina kasnije, a to su XII. pjevanje epa „Sveti Ivan Kapistran, pobjeditelj Turakah kod Biograda 1456. godine“ i prvi čin povijesne romantične drame „Varadinka Mara“. Upravo na temelju navedenih djela Zemun je, kao prostorna odrednica, stekao povlašteno mjesto u Okrugićevoj bogatoj i razvedenoj književnoj topografiji. (Melvinger 2007, 17; Isto 2011, 95-106). Okrugić se u Zemunu proslavio i kao nabožni pjesnik o čemu svjedoči, uz knjigu *Pet novih pjesmica novorođenom Kralju Isusu Kristu na slavu, a pjeva-*

Slika 2. Okrugićev historijat o poznatome petrovaradinskom svetištu Tekije posvećene Gospi Snježnoj

jućoj bogoljubnoj mladeži kao malen božićni darak, posvetio „Ilija Okrugić Sriemac, duhovni pomoćnik u Zemunu, tiskom Vatroslava Dragutina Sopprona, 1857.“, još jedna od njegovih knjiga religijskog sadržaja objavljena u Beču 1858. godine. Riječ je o djelu *Ružica zlamenita oddišuća neuvehlím mirisom spasonosnih naputakah, molitavah i pjesmicah za bogoljubne hodočastnike putujuće Gospi Tekijskoj*, koje je zapravo molitvenik s pjesmaricom na 78 stranica, a koji sadrži, osim posvete biskupu Strossmayeru, i predgovor o historijatu petrovaradinskoga svetišta koji će kasnije, s autorovim nadopunama, biti više puta objavljivan pod naslovom *Povijestna crtica postanka i daljnjeg razvitka tekija ili hodočastne kapele Tekijske Gospe kraj grada Petrovaradina*, i to na hrvatskom, njemačkom i mađarskom jeziku. Ovdje valja napomenuti da u navedenoj knjizi nisu sve pjesme Okrugićeve, nego da ima i onih koje su Gospi Tekijskoj posvetili i drugi autori, a rado su ih pjevali hodočasnici u Okrugićevo doba. No, mnoge od Okrugićevih pjesama i danas su poznate te se pjevaju u crkvi za vrijeme mise ili prigodom drugih vjerskih okupljanja, ne samo u Petrovaradinu nego i drugdje. Okrugić je u Zemunu napisao i nekoliko novih nabožnih pjesama: pučki ep „Sv. Dizmuš, lupež na križu“ i kraću pjesmu „Sveti Longin i žalosna vrba“. Riječ je o djelima koja su napisana u duhu pučkih apokrifnih legendi, u tradicionalnom osmeračkom stihu, te upravo kao takve plijene pozornost svojim starinskim nabožnim ugođajem (Melvinger 2007, 19). Njegov plodni književni rad nabožne tematike očituje se i u dvjema igrama koje je nazvao božićnom i trikraljevskom koledom. Mladež je iz rukopisa rado učila te stihovane „pučke“ drame, koje su veoma nalikovale srednjovjekovnim prikazanjima, pa su se proširile diljem biskupije. Tako je dopunjeni *Božićni darak s badnjačkom i trikraljevskom koledom i nekoliko novih pjesmica Božića – kralja Isusa Krista slavi, a bogoljubne pjevajuće mladeži božićnoj zabavi posvetio Ilija Okrugić* objavljen u Đakovu 1885. godine, u nakladi biskupijske tiskare.³ U konačnici, iz svega navedenog, da se zaključiti da je Okrugićev boravak u Zemunu bio veoma uspješan. Obilježen je suradnjom u zemunskoj *Podunavki*, ali i autorskim sudjelovanjem u Soppronoj nakladničkoj djelatnosti, koja je i inače objavljivala knjige književnika toga doba, dok je Zemun kao književna tema ostavio dubok trag u Okrugićevom stvaralaštvu i imao povlašteno mjesto u njegovu zavidnome književnom opusu, tematski zavičajno, domovinsko, južnoslavenski, zapadnoslavenski i europski obojenom. Već 1859. godine Okrugić više nije u Zemunu nego kapelanuje u gornjem gradu Osijeku.

Okrugić je 47 godina, nedjeljom i blagdanom, izlagao kršćanske istine i pratio tadašnja teološka saznanja (Kolarević 2005, 14). Bio je i pobratim franjevačke provincije sv. Ivana Kapistrana. Neizmjernu zahvalnost iskazao je msgr. Milku Cepeliću kada je od njega dobio mrvicu relikvije sv. Ivana Kapistrana koju je nosio u svome

³ O tome da je Okrugić znao svojim pastoralnim djelovanjem utjecati i na mladež piše M. Cepelić u *Glasniku biskupije Bosanske i Sriemske*: „A ostavio si je u Đakovu liepu uspomenu i time, što je đakovачku mladež priučio da ide o Božiću u betlemaše i što joj je sam sastavio pjesmice te dao napjeve, koji se i danas još pjevaju“ (Cepelić 1897, 104).

opatskom prstenu, a toga je sveca uvelike štovao pa je svake godine o Kapistranovu išao u Ilok, da tamo na njegovu grobu otpjeva slavensku misu.

O Okrugićevu gorljivom katoličanstvu govore i njegove pjesme. Nakon Gospina ukazanja u Lourdesu (1854.) i proglašenja dogme o Bezgrješnom začecu (1858.), Okrugić je objavio u Osijeku 1859. godine „Slavospjev neoskvrnjenom začetju bl. Djevice Marije“, a u Novom Sadu 1877. godine objavljuje u latinskim stihovima „Slavospjev u počast pedesetoljetnice biskupovanja pape Pija IX.“

Posebno mjesto u njegovu stvaralaštvu zauzimaju i pjesme u čast Gospi Tekijskoj. To je, primjerice, već spominjana „Ružica znamenita...“ tiskana u Beču 1858. godine, koju je Okrugić dopunio i tiskao u Novom Sadu 1870. godine kao „Slavospjev o prečistoj Mariji Djevici Tekijskoj Gospi“. A najpoznatija iz tog dijela njegova opusa mu je himna Tekijskog svetišta „Oj, Tekijska Gospo sveta“. Neke njegove liturgijske i hodočasničke pjesme ušle su u molitvenike (primjerice, „Zdravo Gospo svih kršćana“, „Čuj naš glas ne daj da nas dušman bije“; „Brani, brani, majko nas“),

Slika 3. Ilija Okrugić, župnik crkve sv. Jurja mučenika u Petrovaradinu

a pjevaju ih vjernici do danas. U više crkava Srijema i Slavonije i danas se pjevaju pojedine njegove božićne pjesme a izvode ih, pomalo izmijenjene, i „Betlemaši“ dok obilaze kuće na Badnjak, napose u Đakovštini.

Nakon niza godina kapelanovanja, Okrugiću su kao župniku na brigu predane župe u Sarvašu, potom u Levanjskoj Varoši i naposljetku u Petrovaradinu. U župu Sarvaš kod Osijeka, vođen ponajviše znatiželjom, došao je 1862. godine. To je bila malena župa u kojoj se teško živjelo, a Okrugić se zbog svojih panslavenskih ideja nikako nije mogao složiti s tamošnjim Nijemcima, pa je zato već 1. studenoga 1863. godine otišao na mjesto župnika u Levanjskoj Varoši kod Đakova, gdje je proveo najugodnije dane svoga života. Naime, M. Cepelić je u *Glasniku biskupije Bosanske i Srijemske* zabilježio: „I danas ga se još sviet sjeća, kako bi znao u pokasno doba iz Trnave a od pobratima svoga Bože Lukića uz zvuk gitare u Levanjsku Varoš kroz brdo i dol putovati“ (Cepelić 1897, 104). Romantično ozračje toga kraja rezultiralo je nastankom Okrugićeve već spominjane zbirke svjetovnih pjesama *Srijemska vila*.

Novo poglavlje u Okrugićevom životu otvara se njegovim dolaskom u Petrovaradin, gdje je po odredbi biskupa Strossmayera od 1866. godine do kraja života bio tvrđavski župnik s počasnim naslovom opata sv. Dimitrija Srijemskog.⁴ Ta ga je čast toliko obradovala da je u znak štovanja sv. Dimitrija koju godinu poslije toga hodočastio na grob toga sveca u Solun. Okrugić je župnikovao u župi sv. Jurja mučenika (poznatij i kao župa Petrovaradin I.)⁵, u kojoj je nepune tri godine i sam Strossmayer bio kapelan. Okrugić je u Petrovaradinu nastavio sa svojim pastoralnim ali i umjetničkim radom. Iako je došao u malu i siromašnu župu, bio je sretan jer se našao u sredini koja je pružala izvrsne uvjete za njegovo duhovno i kulturno djelovanje. Naime, Petrovaradin, Srijemski Karlovci i Novi Sad bili su središta duhovnih i svjetovnih zbivanja tadašnjega srijemsko-vojvođanskog podneblja (Kljajić 2007, 30). U tom su kraju svi Okrugićevi talenti došli do izražaja u svoj svojoj punini, a ako se k tomu uzme u obzir da je kao osoba bio živahna duha, neposredan, komunikativan i uvijek spreman na šalu, ne čudi što nije bio samo omiljeni župnik, nego i miljenik kazališne publike, te prijatelj i suradnik najistaknutijoj kazališnoj i književnoj eliti tog doba, napose onoj novosadskoj, te što ga je Matica srpska birala za člana svoga Književnog odjeljenja. Osim toga, za njegova župnikovanja u Petrovaradinu iznikla su i društva po uzoru na hrvatska: „Streljačko društvo“ (1878.), Dobrovoljno vatrogasno društvo (1878.) te Hrvatsko pjevačko društvo „Neven“ (1880.) (Kljajić 2004, 155).

O Okrugićevim doticajima s mnogim intelektualcima, među ostalim, svjedoči članak Vladoje Jugovića, ljekarnika u Petrovaradinu, „Nekadašnji gosti stare petrovaradinske (Schamsove) ljekarne“ (Jugović 1939, 819-823), koji govori o

⁴ Okrugić je dobio počasni naslov opata svetog Dimitrija Srijemskog 1855. godine (Gašić 2000, 124).

⁵ U Petrovaradinu postoje tri župe: Petrovaradin I. – župa sv. Jurja mučenika, ustanovljena 1701. godine; crkva sv. Jurja mučenika datira iz 1701. godine, Petrovaradin II. – župa Uzvišenja sv. Križa, ustanovljena 1777. godine; crkva Uzvišenja sv. Križa datira iz 1812. godine i Petrovaradin III. – župa sv. Roka, ustanovljena 1777. godine; crkva sv. Roka datira iz 1808. godine.

staroj petrovaradinskoj ljekarni „Kod zlatnog orla“, omiljenom okupljalištu vojnih i civilnih uglednika iz različitih dijelova Austro-Ugarske Monarhije još od 1802. godine. Riječ je prvenstveno o intelektualcima, književnicima i drugim kulturnim djelatnicima te svećenicima i časnicima koji su se našli u Petrovaradinu, a među njima su bili i Ilija Okrugić i Jovan Hranilović (1855. – 1924.), grkokatolički prezbiter, političar, pjesnik i književni kritičar, s kojim je Okrugić bio povezan i prijateljskim odnosom i suradnjom (Kljajić 2007, 31; Andrić Penava 2012, 142). Ta se tradicija književnog okupljanja u spomenutoj ljekarni nastavila i kasnije nakon Okrugića, a bila je potpomognuta izlaskom petrovaradinskoga književnog lista *Fruškogorac* u ožujku 1906. godine (Lončarević 1990, 86; Melvinger 2009).

Okrugić i Tekije

Uz Okrugićevo ime vezuje se i temeljna obnova Tekijske crkve u Petrovaradinu.⁶ Štoviše, Okrugić je volio i posjećivao Svetište Gospe Tekijske još od malih nogu pa se može reći da mu je to bila jedna od najdražih zadaća. Naime, od svoje obnove 1745. godine, tekijaska se kapela tijekom 130 godina malo promijenila. Tek 1881. godine, svesrdnim zalaganjem Ilije Okrugića, koji je tada uz službu župnika petrovaradinske župe sv. Jurja mučenika obnašao i službu ravnatelja Tekija, te s pomoću priloga prikupljenih od vjernika koji su hodočastili na Tekije i uz potporu biskupa Strossmayera, kapela je znatno proširena i prepravljena.

Crkva je izgrađena po nacrtu austrijskog arhitekta Hermana Bolléa, u dogovoru sa Strossmayerom i Okrugićem. U njegovo su vrijeme podignuta dva neogotička zvonika. Stara turska džamija, koja je dotad imala ulogu sakristije, srušena je i na njezinom je mjestu podignuta kupola s tornjićem. Na njezinu se vrhu i danas nalazi polumjesec, a nad polumjesecom križ. Na taj je način slikovito i jednostavno prikazan sukob kršćanskih snaga i osmanlijskih osvajača, pobjedu kršćanske vojske u Srijemu, potpisani mir u Okrugićevu rodnome mjestu Srijemskim Karlovcima 1699. godine, te blistavi trijumf Eugena Savojskog nad Osmanlijama u bici u Petrova-

⁶ Izvješće Ilije Okrugića o obnovi Tekija 1881. godine: „Obnova kapele tekijske Gospe započeta bi u jesen godine 1880. sastojeci se u tom: s' pročelja dva nova tornja, turska džamija porušena i u mjesto iste podignuta kupula, uz nju nova sakristija nadozidana, nov oltar nabavljen u gotičkom slogu i kraj istog s' obe strane dva prozora od brušena stakla; za vrijeme zidanja i dograđivanja, koje trajaše do 15. srpnja god. 1881. čudotvorni lik tekijske Gospe bješe u župnoj crkvi gradskoj, te 4. kolovoza iste godine bi u obnovljenu tako kapelu najsvечиnije prenešen uz pucnjavu mužara, svirku ovdašnje posadne bande carske kraljevske pukovnije i pratnju nebrojnog naroda iz Srijema, Bačke i Banata, koji u svečanom sprovodu amo već 3. kolovoza prispije pod svojim zastavama. Taj veliki sprovod pođe iz gradske župne crkve oko 6 sati jutrom 4. kolovoza vođen prečasnim gospodinom predstavnikom sv. Duha Monoštorskog i župnikom Tovarničkim, Antunom Matićem, te uz pjevanje za tu svečanost sastavljene pjesme prispije oko pola devet sati kapeli; bude ista po prečasnom gospodinu gore rečenom blagoslovljena i ta svečanost s' pjesmom 'Tebe, Boga hvalimo', dovršena.

Gore spomenuti prečasni gospodin predstavnik bi za tu svečanost po dotičnom gradskom župniku uprošen i od prečasnog duhovnog stola za to potvrđen. U Petrovaradinu, dne 6. kolovoza 1881.

Ilija Okrugić, župnik“ (Iz dokumentacije Svetišta Gospe Tekijske.)

Slika 4. Marijansko svetište Tekije

podignutu kroz radosno iskupljenje njihovog zavjeta.“

Okrugićevom zaslugom, slika Gospe Snježne, koja se tijekom zime nalazila u crkvi sv. Jurja mučenika, bila bi na drugi dan Uskrsa, u svečanoj procesiji, nošena na Tekije, gdje se nalazila tijekom ljeta.⁷ To potvrđuje i Okrugićevo izvješće od 15. travnja 1884. godine:

„Godine 1884. na drugi dan Uskrsa, kao običajno čudotvorni lik Bl. Djevice Marije tekijske u svečanom sprovodu popodne o trećem času iz ove župne crkve na Tekije u kapelu Njenu prenašamo, (taj običaj uveo je dolje potpisani župnik, kao i onaj da se prve nedjelje mjeseca listopada na svetkovinu Krunice Gospine amo opet u gradsku crkvu natrag donosi) krenusmo istim čudotvornim likom, koga djevojke u bjelini nose, a druge za izmjenu prvih, kao i mnoge malene djevičice gorućim svjećama, s' vijencima i kitama cvijeća pratiše uz svirku glazbe c. kr. pukovnije baruna Filipovića i mnogobrojni narod iz župa petrovaradinskih, Novog Sada, Kamenice, Srijemskih Karlovaca pjevajući pjesmu za tu svečanost već godine 1870. po dolje potpisanom spjevanu: Veseli se Gospo i Majko Tekijska i to dočim su topići mužari na gradskom bastionu nad drugom kapijom, pak kod građanske škole, pak kod kapele iste paljeni 'grmili'. Prispjev kapeli bude nutarnjost iste, jer bješe novo izmaljana, ponovo dozvolom

⁷ O svečanoj procesiji u čast Gospi Tekijskoj postoji spomen i u suvremeno doba. Tijekom proteklog stoljeća o njoj je informirao, među ostalim, i tadašnji župnik petrovaradinske župe sv. Roka Stjepan Sokolović u *Oglasnoj knjizi – Običajniku župe sv. Rok*, u kojega je počeo zapisivati zbivanja i običaje u župi od 1975. godine, te pratio promjene koje su se događale tijekom vremena, za njegove svećeničke službe u Petrovaradinu.

prečasnog Ordinarijata po dolje potpisanom blagoslovljena, dočim je sav narod vani na svrhu blagoslova čekao i tek onda unišao, radujući se toj krasnoj novini, zahvalnim srcem Bogu se zahvalio pjesmom: Tebe, Boga hvalimo! Izmaljao je kapelu maljar Stjepan Jakobović iz Novog Sada, platismo mu za posao 520 forinti, sve na veću slavu Gospe i Majke Tekijske.

U Petrovaradinu, dne 15. travnja 1884.

Ilija Okrugić, župnik^{8s}

U godinama nakon obnove, Tekijska crkva je zahvaljujući zalaganju Ilije Okrugića obogaćivana. Nabavljeni su i pokrajnji oltari u neogotičkom stilu posvećeni sv. Ani i sv. Josipu. Kupljena su nova zvona⁹, a umjetnički su izrađeni kipovi svetih apostola Petra i Pavla, svete braće Ćirila i Metoda¹⁰, Srca Isusova i Marijina i kip Gospe Lurdske. Orgulje su kupljene 1893. godine, za 1.100 forinti. Za njih je Okrugić rekao „da su načinjene umjetnički po najnovijem obliku, da im je glas jak, mekan i umiljat, tj. onakav kako pobožno srce samo si zaželiti može“ (Paulović 1967, 11). Prva pjesma koja je bila odsvirana na tim orguljama jest „Kraljice neba, raduj se“.

Okrugić je razvijao kult Gospe Snježne ili Tekijske u narodu tijekom 30 godina svoga službovanja u Petrovaradinu (1866. – 1897.). Držao je gorljive propovijedi, pjevao i skladao pjesme njoj u čast, a zalagao se i da svetište svake godine pohodi što više vjernika u čemu je i uspijevaao, jer su joj hodočastili i njezinu pomoć zazivali vjernici iz Srijema, Bačke i Slavonije.

⁸ Iz dokumentacije Svetišta Gospe Tekijske.

⁹ Ilija Okrugić o dopremi zvona na Tekije: „Godine 1885., dne 5. srpnja, baš na dan svetkovine sveslavenskih apostola naših Ćirila i Metoda, prispješe noću parobrodom nova dva zvona za kapelu Gospe tekijske: Veće posvećeno Bl. Mariji vazda Djevici Majci Božjoj i Majci našoj tekijskoj, teško 406 kila, a manje posvećeno svetim našim sveslavenskim apostolima Ćirilu i Metodu, teško 227 kila. Posvećena u Temišvaru bijahu. Salio ih Stevan i Jovan pl. sinovi Đorđa Botta u Vršcu.“ (Iz dokumentacije Svetišta Gospe Tekijske.)

¹⁰ Ilija Okrugić o dopremi svetih kipova: „Godine 1885., 1. kolovoza prispješe nam željeznicom naručeni kod Ferdinanda Šufleзера, kipara u Tirolu, novi kipovi za tekijsku kapelu sv. Petra i Pavla apostola i svetih Ćirila i Metoda sveslavenskih apostola. Podvečer bijahu sa stanice u kapelu doveženi, a 3. kolovoza na određena im u Svetištu mjesta, postavljeni, 4. pako kolovoza, dozvolom Ordinarijata dolje potpisanim blagoslovljeni. Ti kipovi staju nas skupa sa postamentom 276 forinti. Vrijedni su toga jer su lijepo izrađeni i krasan su ures tekijske kapele.“ Pet godina kasnije Okrugić izvještava o dopremi kipova Presv. Srca Isusova i Bl. Djevice Marije: „Godine 1890. dva tri dana prije sv. Ane prispješe novi kipovi Presv. Srca Isusova i Bl. Djevice Marije, što no ih izradi Ferdinando Stufflesier, kipar iz St. Ulrich Grösen u Tirolu. Krasno i hvale vrijedno djelo svoga majstora. Ti kipovi većinom su plod milodara mojim savjetovanjem skupljenih. Stoje 120 forinti C. Kr. Postavismo ih radi spretnosti, kip presv. Srca Isusova kraj žrtvenika sv. Ane zastrvši prozore dotične novim bojadisanim zastavama, da time bolje u oči upadaju, te srca hodočasnika na pobožnost prema istim bude. Uoči sv. Ane, prije večernice, bijahu ti kipovi blagoslovljeni mnogočasnim S. kapelanom Matom Šimokovićem, sadašnjim duhovnim upraviteljem kapele Tekijske, jer ja bijah bolestan u isto doba. Hvala Presv. Srcu Isusovom i Marijinom. Pobožnost pravovjernih prema istim probuđena je osobito kod njemačkih hodočasnika, jer je na stotine njemačkih knjižica o toj pobožnosti prigodom hodočašća, kao i medaljica rasprodano. Na žalost, ne imadosmo još tada takove molitvenike u hrvatskom jeziku.“ (Iz dokumentacije Svetišta Gospe Tekijske.)

Svjetovna djela Ilije Okrugića

Ilija Okrugić je bio izuzetno darovita i svestrana ličnost, veliki umjetnik koji je pronalazio i više nego dovoljno i duhovne i intelektualne snage za stvaralaštvo u raznim područjima. Taj hrvatski, ponajprije lirski pjesnik i pomalo srijemski povjesničar i etnograf, a najpopularniji kao dramski pisac, postao je u drugoj polovini XIX. stoljeća istinski miljenik kazališne publike, napose vojvođanske, i drag prijatelj najuglednijih srpskih „ljudi od teatra“ i brojnih drugih intelektualaca, i hrvatskih i srpskih.

Analizom njegovih djela može se zaključiti da je Okrugić u svome stvaralaštvu ponajprije bio lirik. Kao pjesnik bio je oduševljen sonetnom formom pisanja poezije.¹¹ Ispjevao je preko tisuću pjesama među kojima ima rodoljubnih, epskih, religioznih, refleksivnih, anakreontskih, humorističko-satiričkih i melankoličnih. Kao pjesnik lirskih i epskih stihova, u svojim je književnim djelima opjevao ljepotu prirode svoga zavičaja, povijest pojedinih mjesta (Sotina, Iloka, Neština, Čerevića), ljubav, rodoljublje, ljudske vrline, povijesne događaje i dr., a „svoje je pjesme nazvao svojim veseljem“ (*Znamenite ličnosti Srema od I do XXI veka*, 138). Svoju prvu pjesmu napisao je kao sedamnaestogodišnjak, a u književnosti se javio godinu dana kasnije, 1845. godine, prigodnim stihovima pjesme „Pozdrav Zori i braći dalmatinskoj“ u *Zori dalmatinskoj*, prvom hrvatskom preporodnom književnom časopisu na hrvatskom jeziku koji je izlazio u Dalmaciji. Bila je to njegova prva objavljena pjesma.

Posebno mjesto u Okrugićevu opusu svakako zauzimaju pjesme religiozne tematike, od kojih su mnoge i uglazbljene. Među njima važno mjesto zauzimaju liturgijske i hodočasničke pjesme (napose one s Tekija), te Božićne i Trikralske kolede (Božićna koleda „Betlem“ ili „Betlemaši“ i „Trikralska koleda“). No, u Okrugićevim svjetovnim pjesmama vjerojatno je najbolje došla do izražaja njegova vedra narav i ljubav prema narodnoj pjesmi i igri. Mnogobrojne su i žanrovski raznolike, te bismo ih mogli razvrstati u prigodnice, budnice i domoljubne, lirske i epske. Svoje je lirske pjesme objavio u dvjema zbirkama, a to su njegova prva zbirka lirskih pjesama *Srijemska vila* (Osijek, 1863) i zbirka soneta *Glasinke srčanice* (Novi Sad, 1874). Osim tih dviju zbirka, valja još navesti i *Pjesme domoljubne* (1850), *Sonetni vijenac* (1854), te *Podunavke* (1874).

Osim lirskih, autor je i epskih pjesama, te je, kad je riječ o njima, zamislila bio vještiji, ali manje plodan pjesnik. Među epovima je i „Posestrimstvo“ koje je počeo pisati 16. rujna 1857. godine u Zemunu, a dovršio ga je u domu, tada još živućih roditelja, u Srijemskim Karlovcima, na Sveta Tri kralja 1859. godine. No, na naslovnici autografa ipak je istaknuo da je djelo nastalo u Zemunu 1858. godine

¹¹ Kako bilježi književni kritičar Jovan Hranilović, Okrugić se od najranijih dana svoga pjesnikovanja rado koristio sonetnom formom o čemu piše u svome članku „Okrugićeve lirske pjesme“ u *Glasi Matice hrvatske*, 1909. godine: „Prvi sonet je ispjevao 9. lipnja 1846. godine pod naslovom ‘Utjeha srdašcu’. Sam je označio u rukopisu olovkom: *Moj prvi sonet*. Već u tom sonetu i u kasnijima, što ih je odmah iza toga ispjevao, tehnika je sasvim pravilna“ (Hranilović 1909, 7-8; Melvinger 2011, 5).

(Melvinger 2007, 21). Ispjevano je u epskim desetercima, koje se ističe zbog lijepoga novoštokavskog narječja, s ponekim tek Okrugićevim zavičajnim lokalizmom i regionalizmom. Poznat je i „Sveti Ivan Kapistran, pobjednik Turakah kod Biograda 1465.“ (Novi Sad, 1892), ep sastavljen od 17 pjevanja, nastao prigodom petstote godišnjice rođenja Ivana Kapistrana. Nije pak objavio ep „Dojčin Petar“ prema kojemu je nastala i netiskana drama „Ljubav Dojčin-Petra“.¹² Od romansi i balada među najljepšima su: „Vilina vodica“, „Noćnik“ i „Sirotica i pjesnik“.

Kad je riječ o Okrugićevim novelama, one imaju više etnografski nego književni značaj, s tim da među njima postoje i tri romantične novele. Od potonjih osobito se ističe „Lijepa Klementinka“ (Kukujevcu, 1854) koja govori o, u to vrijeme, pomalo bizarnoj hrvatsko-arbanaskoj ljubavnoj tematici (Batušić 2000, 541). Od ostalih novela vrijedi spomenuti „Vezirac i Tekije“ (objavljena u *Nevenu* 1858. godine), „Morović grad i velika crkva“, „Vjera“, „Domovina“, „Ljubav i prijateljstvo“, „Prognanici“.

Dramski rad je najpoznatiji dio Okrugićeva književnog stvaralaštva. Inspiriran motivima iz narodnoga života, njegova su najbolja ostvarenja pučki igrokazi, koji su oživotvoreni na kazališnim pozornicama u mnogim gradovima od Beograda i Novog Sada do Zagreba i Splita.¹³

Od dramskih djela osobito je, među pukom, bila popularna četveročina prozna izvorna „vesela igra“ s pjevanjem pod nazivom „Saćurica i šubara ili Sto za jedan“, čija se radnja odvija u Irigu, a kojom je Okrugić na scenu iznio groteskni život slijepaca koji žive od milostinje i bugarenja pred crkvama. Farsično koncipirano djelo prepuno grotesknih i okrutnih šala (što je kritika nerijetko oštro zamjerala)¹⁴ isprepletano je mnogobrojnim folklornim elementima i prožeto raznovrsnim govornim idiomima pri čemu uz srijemske lokalizme susrećemo germanizme i hungarizme (Ba-

¹² U rukopisnoj ostavštini Ilije Okrugića u Matici srpskoj u Novom Sadu čuvaju se rukopisi triju njegovih povijesnih drama: „Miroslava ili borba ljubavi pri obsadi otoka Kandije“ (1852), „Varadinka Mara“ (1887) i „Dojčin Petar, varadinski ban“ (1881). Javnosti ih je objelodanila Jasna Melvinger u knjizi *Tri povijesne drame* 2007. godine.

¹³ Primjerice, njegove predstave „Šokica“ i „Varadinka Mara“ prikazivala se u beogradskom kazalištu, dok su u Srpskom narodnom pozorištu izvođene „Saćurica i šubara“, nezaobilazna „Šokica“, „Hunjka komedija“, „Piščeva kubura“ i „Slava prostoga naroda“.

¹⁴ „Izgleda da je zagrebačku gospoštiju prilično degutirao ovaj ‘prostački komad’, iako se široj publici svideo. Jedina repriza bila je 27. oktobra 1864.“ Povodom premijere, a kao reakcija na negativne reakcije, izašla je u *Narodnim novinama* (8. travnja 1863, br. 79) kritika koju je napisao poznati organizator hrvatskog školstva Ivan Filipović u kojem je zaključio da je „komad izvorni i prava rijetkost u našoj dramatičnoj književnosti, jer je vesela igra, budući da malone svi naši originalni spadaju u ozbiljnu struku i crpe svoje predmete iz starije naše bojne povjesnice. Okrugićev komad dobio je nagradu od odbora za rasuđivanje dramatičnih djela i to, po našem mnijenju, sa svim pravom, jer ako i nije umotvor, ipak ima prizora iz kojih se očividno vidi da sastavitelj pozna život našeg naroda, da umije crtati značaje po naravi, da ima dar za komične situacije, te da mu duh obiluje narodnim dosjetkama i šalama. (...) Općinstvo ga je dobro primilo. Naravno da se je i ovom prigodom pojavilo cjepidlaka, kojima se to djelo, kao uopće sve što je izvorno naše, čini odviše prostačko. Po njihovu, morali bi valjda srijemski slijepci, kvondam solgabirovi, husari i seljaci, ponašati se poput francuskih salonista! To nisu nikakvi prigovori i ne treba da smetaju našim spisateljima koji umiju crpiti iz narodnoga života“ (Kovač 1956, 97).

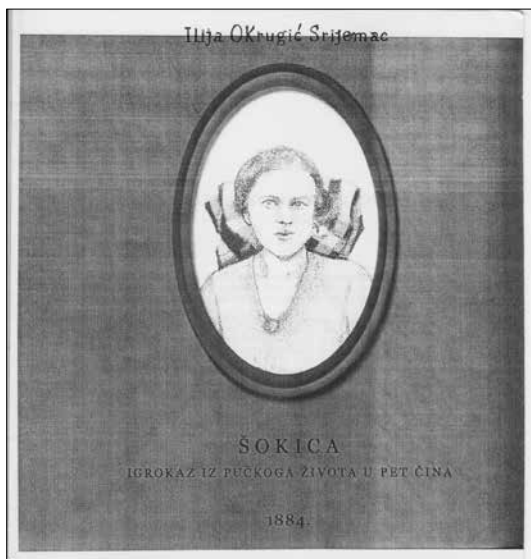
tušić 2000, 542). U njoj se mogu čuti sljepačke pjesme, pjesme o Kraljeviću Marku i poskočice, a i pjesma o Srijemu čiji se stihovi čuju i danas: „U našem lijepo ti je Srijemu – ta milina živjet’ je u njemu“. Amatersku praiizvedbu ta vesela igra doživjela je u Đakovu 1862. godine, profesionalnu u Zagrebu 1863. godine, a objavljena je u Osijeku 1864. godine. Zanimljiv je povod nastanka te komedije. Riječ je o jednom razgovoru, vođenom pred biskupom Strossmayerom u svezi s osnivanjem Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Tada je, među ostalim, rečeno da smo dosad imali samo Irišku sljepačku akademiju, a sada dobivamo u Zagrebu pravu akademiju. Pojam Iriške sljepačke akademije stvarao se s vremenom zbog načina obučavanja slijepih guslara narodnim pjesmama i njihovu promicanju. Ova je akademija radila do 1848. godine (Rukavina 2001, 125 – 127). „Saćuricu“ je Zagrebački dramski odbor (uprava kazališta) nagradio sa 200 forinti (Kovač 1956, 97). Unatoč tome, Okrugić je doživio neuspjeh u Zagrebu ali je Novosadsko narodno pozorište primilo „Saćuricu“ i prikazalo je prvi put 12. siječnja 1869. godine. U *Zastavi* je zabilježeno da je predstava bila loše izvedena, ali ju je publika burno pozdravila. Nakon toga „Saćurica“ je ušla u stalni repertoar novosadskog kazališta, a pomalo i u repertoare svih srpskih putujućih glumačkih družina. U Beogradu je također davana 1869. godine, i to četrnaest puta, a kasnije je u beogradskom Narodnom pozorištu davana i kroz niz sezona. Pa ipak i tamo je službena kritika bila negativna. No, unatoč tome i srbijska i vojvođanska publika ju je uvijek s uživanjem gledala te godinama pamtila i pjevala pjesme iz nje. Bila je to nerijetka sudbina Okrugićevih drama na „daskama koje život znače“. Kao pučki dramatičar koji je pisao prvenstveno za priprosti puk, nije bio previše cijenjen od strane službene kritike, dok je s druge strane šira publika bila oduševljena te su njegovi dramski igrokazi prikazivani na mnogim profesionalnim i amaterskim pozornicama upravo zbog nje, a pjesme iz njih ostale su upamćene i rado pjevane u građanskom društvu. Okrugić je pisao svježim narodnim jezikom, odlično poznavajući način govora i narav svojih Srijemaca, Banaćana i Bačvana, pa je upravo to bio razlog što su njegova dramska djela imala najveći uspjeh baš kod vojvođanske publike (Rukavina 2001, 125).

U proznoj petočinoj izvornoj veseloj glumi s pjevanjem „Grabancijaši ili Batine i ženidba“ (Novi Sad, 1874) obojenoj folklornim obilježjima, kroz formu didaktičkog igrokaza, autor je nastojao poučiti seljake kako da, pred potugalima koji se nazivaju „grabancijašima“, ne bi ispali smiješni. U njoj je zabilježio starije narodne običaje, pripovijetke, vradžbine i praznovjerice. „Grabancijaši“ su izvedeni u novosadskom kazalištu 1. travnja 1874. godine, no nisu se održali na repertoaru. Zanimljivo je da su nagrađeni s 200 forinti od Matice srpske (Ivančić 2005, 40).

Najpopularnije Okrugićevo djelo je prozni igrokaz iz pučkoga života u pet činova „Šokica“, kojim je možda ponajbolje izrazio svoju želju za zbližavanjem Hrvata i Srba. Opisujući ljubav Hrvatice Šokice Janje i Srbina graničara Pere, Jelačićevog *stražmeštra*, katolkinje i pravoslavca, u vihoru revolucije koji je obuhvatio Habsburšku Monarhiju 1848. i 1849. godine, Okrugić pokazuje razumijevanje za osobnu tragediju uzrokovanu religijskim i etničkim razlikama. Djelo je utemeljeno na poluistinitoj priči sačuvanoj u narodnoj pjesmi. Tiskano je u Matici hrvatskoj u Zag-

rebu 1884. godine, no praižvedeno je u Beogradu 1886. godine. Kroz „Šokicu“, a može se reći i kroz svoje ostale drame, Okrugić je nastojao i na sceni, kao što je to činio u svećeničkoj službi, djelovati ekumenski, te se pokazao kao uvjerljivi zagovornik ljubavi i tolerancije između pravoslavlja i katoličanstva. Slavni igrokaz „Šokica“ prikazivao se i nakon Okrugićeve smrti. Najnevjerovatniji primjer omiljenosti njegovih dramskih komada je izvođenje „Šokice“ u vojničkom logorskom kazalištu pred jugoslavenskim dobrovoljcima u Lazvazu (Bizerta) u Tunisu. Bilo je to 1918. godine, kada je djelo prema sjećanju napisao Dimitrije Ginić (poznatiji kao čika Gina), putujući glumac i redatelj. Sjećanje na taj slavni igrokaz održava se i u današnje vrijeme. Tako *Glas ravnice* u rubrici posvećenoj kazalištu donosi vijest da je u organizaciji Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine i Foruma žena, 16. siječnja 2009. godine, grupa zaljubljenika u teatar posjetila Osječko Narodno kazalište i predstavu „Šokica“. Budući da su Subotičani bili oduševljeni predstavom, poželjeli su da suradnja postane tradicijom (*Glas ravnice* 2009, 20). Najnoviji dokaz da „Šokica“ nije zaboravljena jest dolazak ansambla Hrvatskog narodnog kazališta iz Osijeka u Beograd i Zemun, koji je početkom veljače 2015. godine, u suradnji sa Zajednicom Hrvata Beograda „Tin Ujević“ i teatrom „Madlenianum“, izveo navedenu slavnu dramu Ilije Okrugića Srijemca.¹⁵

Ovdje valja napomenuti i zanimljivost iz pisma Ilije Okrugića Lazi Kostiću 22. listopada 1895. godine sačuvanom u Okrugićevoj rukopisnoj ostavštini, a posvećeno je dramatisaciji „Šokice“. Prema sadržaju tog pisma može se izvesti zaključak da je Okrugić vjerojatno bio voljan prepustiti Kostiću da preuredi rukopis i dramatisaciju navedene drame. Na početku pisma Okrugić je najprije opširno opisao sadržaj „Šokice“, a onda je nastavio riječima: „(...) temeljem glume je na polu istinitom zbivšem se događaju ljubavnom, od koga se pjesma u narodu onoga doba sačuvala s refrenom (pripjevom): ‘Alaj Rac dušu gubi, kad Šokicu ljubi.’ To sam upotriebio i dramatisirao u pravi mah tako, da ljubaznici pokraj svih protivnostih, neprilikah, ipak vjenčanjem sretnimi postanu i tim se gluma veselo svrši. Ali veleučeni g. Dr. Fran Marković sveučilišni profesor, kom sam na ugled glumu tu poslao, odvrati mi:

Slika 5. Naslovnica igrokaza Ilije Okrugića „Šokica“ (1884.)

¹⁵ „Gostovanje HNK Osijek u Madlenianumu“, na:

<http://www.tanjug.rs/novosti/163835/gostovanje-hnk-osijek-u-madlenianumu.htm>: (pristupano: 07. 02. 2015.).

Da se ne kaže ono švabsko *Sie werden sich doch zulezt kriegen* i jer vrlo malo imamo tragedijah iz pučkog života, toga radi napatkom njegovim s malim promenami u V. činu postade gluma tragedijom...¹⁶ U pismu dalje nastavlja: „(...) Evo ti ciele dramtizirane fabule, poleg istinito, poleg činovah, vadi iz tog kako znaš. Al možeš do-metnut da je Tono (Antonije Hadžić. Opaska autora članka) tu tragediju proti mojoj volji za srbsku pozornicu priredio, kao što on sa svakim djelom običaje, te je pravi efekat uništio, načinio iz nje veselu glumu. Ovako kao što jest, samo se u Beogradu burnim dopadanjem pri punoj kući na moj očigled triput uzastopce davala. Pak i poslie uvijek tako...“ (Militar 1956, 618). Iz ovog se pisma da zaključiti da u Okrugićevoj prvoj verziji „Šokica“ nije bila tragedija i da nije bio zadovoljan sa preradbom Tone Hadžića. Za Lazu Kostića se pak ne zna je li on „Šokicu“ preradio, čak ni za takvu njegovu namjeru nema podataka ni u raspravi koju je o Kostiću napisao dr. Milan Savić, a ni u bilješkama dr. Radivoja Simonovića, Kostićevoga dugogodišnjeg prijatelja i liječnika u Somboru. Da je Laza Kostić pokušavao učiniti nešto s Okrugićevom „Šokicom“, pretpostavlja se da bi ta dva njegova suvremenika i bliska prijatelja, koji su k tome bili jako dobro upućeni u njegovo književno stvaralaštvo, trebali znati nešto o tome (Isto, 618). Postoji još jedan zanimljiv podatak vezan uz „Šokicu“ a taj je da u Rukopisnoj zbirci Matice srpske nema Okrugićevog rukopisa te drame, no sačuvane su note koje se uz nju pjevaju. S obzirom na stanje i stupanj očuvanosti ostalih Okrugićevih rukopisa koji su joj predani na čuvanje, pretpostavlja se da taj rukopis nije nikada niti dospio u Maticu srpsku, nego da je Okrugić taj rukopis još za svoga života izdvojio i nekom predao ili je taj rukopis nakon njegove smrti izdvojen iz ostavštine. Čini se da je ipak vjerovatnije ovo drugo, jer da je Okrugić nekome dao svoj rukopis ili zbog preradbe ili radi prikazivanja na pozornici, on bi svakako dao i note uz pjesme koje se pjevaju u navedenoj drami (Militar 1956, 618).

Okrugić je iza sebe ostavio i niz scenskih djela. To su povijesne drame: „Sobjeski“ (1847) i „Miroslava ili Borba ljubavi pri opsadi Kandije“ (1852), te drama iz narodnoga života „Slijepčeva kćer“. U Novom Sadu izvedeni su mu 1870. godine igrokazi: „Hunjkava komedija ili kicoš Mata, balavi Đura i drljavi Steva“, te „Piščeva kubura ili slava prostoga naroda“, dok je 1899. godine u Beogradu izvedena drama „Srpkinja Mara Varadinka“, koja je nastala prema ranijoj noveli „Vezirac i Tekije“, a prvobitno nazvana „Mara Varadinka“. U „Varadinki Mari“ Okrugić je izložio svoje viđenje protuturske bitke, kojom je 1716. godine pod zapovjedništvom Eugena Savojskog, izvojevana velika kršćanska pobjeda u obrani Petrovaradina. U njoj se nije izravno oslanjao na pučku legendu o snijegu koji je pao u kolovozu, na dan petrovaradinske bitke, nego je iz iste religijske perspektive čudotvornih zbivanja, ukazao na Varadinku Maru, ne samo kao na pučku heroinu, već i kao na jednu od transfiguracija Bogorodice same u borbi protiv Sotone (Melvinger 2007, 129-230).

Sačuvala se i jedna humoreska „Omiljeni Pinčika“.

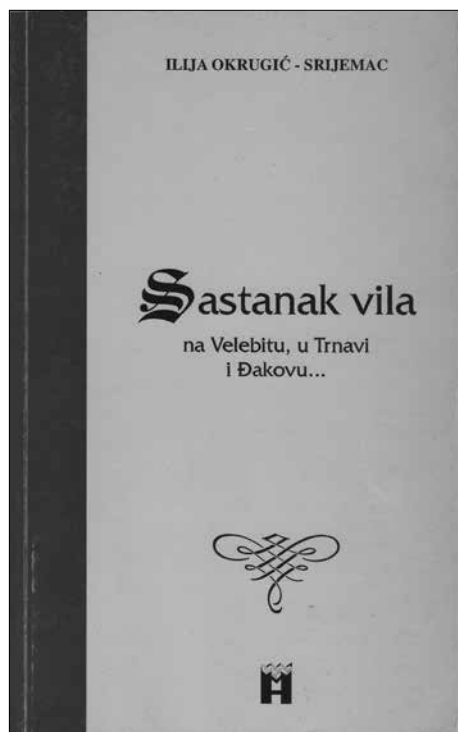
¹⁶ Ilija Okrugić je bio veoma osjetljiv na kritiku njegovih kazališnih komada i samo je jednom estetičaru vjerovao. Riječ je o dr. Franu Markoviću, zagrebačkome sveučilišnom profesoru. Njemu je slao svoje spise na pregled i bespogovorno je slušao njegove komentare (Savić 1900, 82).

Okrugić je i autor niza scenskih prigodnica od kojih je najzanimljivija *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu prilikom pedesetljetnog slavlja Zlatne Mise preuzvišenog i presvietlog gospodina Josipa Jurja Strossmayega, biskupa bosansko-srijemskog, najvećeg dobrotvora hrvatskog naroda, o Josipovu kao imendanu istoga godine 1888.*

Svestranost i intelektualna radoznalost Ilije Okrugića dolazi do izražaja i u području istraživanja arheoloških starina i narodnoga života, gdje i opet pokazuje svoju ljubav prema Srijemu. Kao dobar poznavatelj narodnoga života i običaja krajeva u kojima je živio i službovao, može se reći i da je neformalni etnolog, pa i povjesničar. Dok je bio kapelan u Srijemskoj Mitrovici osvjedočio se koliko bogatstvo arheoloških ostataka krije taj grad. Stoga je 1853. godine pisao Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu o svojem istraživanju tih spomenika. Nadalje, u istom tom radu izvještava da je u župnoj crkvi u Hrtkovicima uočio sliku sv. Alojzija klečećeg pred Blaženom Djevicom Marijom, djelo talijanskog majstora Francesca di Lorenzija. Slijedi potom odgovor na pitanje „dal kakvi običaj imade i na Duhove“. Okrugić je opisao i običaje Kraljice, Dodole i Kolede koje je zabilježio u Slavoniji i Srijemu. Uz objašnjenje je priložio pjesme koje izvodači u tim prigodama pjevaju. Tri godine kasnije svoj je rodni Srijem zadužio znamenitim putopisom „Povjestničke crtice Sriema glede njegovih znamenitosti i u njemu se nalazećih starinah“, u kojem je, obradivši 20 srijemskih naselja, vjerno opisao narode koji su živjeli na tim prostorima, kulturne spomenike koji se tu mogu naći i legende koje su se tu prepričavale, a koji mu je objavila JAZU. Kao sudionik hrvatskog narodnog preporoda, sudjelovao je i u povijesnim raspravama koje je u vidu radova (*Povijestničke crtice iz Sriema, O srijemskim starinama* i dr.) objavio u *Arkivu za povjestnicu jugoslavensku*, prvom hrvatskom znanstvenom povijesnome časopisu, koji je izlazio u Zagrebu od 1851. do 1875. godine u izdanju Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine. Urednik je bio Ivan Kukuljević Sakcinski, hrvatski povjesničar, književnik i političar. Velika je šteta što je zagubljena njegova „Zbirka manje poznatih riječi i običaja u Srijemu“ (Malin 1927, 281).

Okrugiću je više djela ostalo u rukopisu, a Jasna Melvinger je priredila i predgovorila (pogovorila) šest knjiga njegovih pjesničkih i dramskih djela. To su: *Gla-*

Slika 6. Naslovnica Okrugićeve prigodnice „Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu...“ prigodom imendana Josipa Jurja Strossmayera (1888.)

sinke (2007), *Tri povijesne drame* (2007), *Šaljive poeme* (2010) i *Hunjkava komedija* (2011), *O Iliji Okrugiću Srijemcu* (2011) te *Narodne pjesme iz književnih djela i sakupljačke ostavštine Ilije Okrugića Srijemca* (2012) čime je dala nemjerljiv doprinos u njihovu očuvanju od zaborava.

Glazbeno stvaralaštvo Ilije Okrugića

Okrugić je od rane mladosti pokazivao pjesnički i skladateljski dar, pa ne čudi što je u svojoj svestranosti bio i vrlo plodan, uvjetno rečeno, skladatelj-amater. Još kao dječak svirao je violinu, a kao đakovački bogoslov učio je glasovir i pjevanje i to gregorijanskog korala, idealni oblik pjevanja u Katoličkoj Crkvi. Navodno je u ranoj mladosti naučio i guslati, a prema nekim podacima znao je svirati i gajde, te gitaru, tamburicu i orgulje. No, koliko je zapravo ovladao svim tim glazbenim instrumentima nije sa sigurnošću poznato. Prema vlastitom kazivanju, objavljenom u zagrebačkom časopisu *Gusle* 1892. godine, svirao je violinu, glasovir, gitaru i tamburicu. Nadalje, u listu dirigenata i skladatelja Svetolika Peščana-Kojanova, poslanog 1951. godine Stanislavu Prepeku, stoji kako je Okrugić svirao na citri (Rajković 2007, 3). Sigurno je da je volio pjevati i dobro je pjevao svojim zvonkim, baršunastim glasom, te da se najradije služio gitarom.

Okrugić je ostavio tragove svoga skladateljskog umijeća u svim mjestima gdje je kapelanovao i župnikovao, no, kao glazbeni stvaratelj najbolje je došao do izražaja u Petrovaradinu u kojemu je najduže živio. Iako je ispjevao mnogo svjetovnih i crkvenih pjesama za koje je priredio i napjeve, Okrugić nije bio glazbenik u punom smislu te riječi. Nije temeljito svladao glazbenu teoriju, pa je zapravo kao ljubitelj glazbe bio sastavljač napjeva za svoje i tuđe pjesme, a sastavljao ih je kao većina tadašnjih glazbenika-amatera, od dijelova pjesama domaćih i stranih skladatelja. S obzirom na to da je Okrugić samo sastavljao napjeve i da je bio čisto vokalni stvaratelj, o njemu se može govoriti isključivo kao o ishitritelju napjeva (Rajković 2007, 3).

Za vrijeme Okrugićeva života započelo je stvaranje glazbe na temeljima narodnoga glazbenog stvaralaštva. Tada je u Vojnoj krajini na crkvenoglazbenom području stanje bilo poprilično loše. Iako je u Europi već započela obnova crkvenog pjevanja (Cecilijanski pokret), ona još nije stigla u krajeve u kojima je boravio Okrugić. Naime, u Njemačkoj i Austriji, pod utjecajem jozefinizma, počinje propadanje crkvene popijevke kao glazbenoga žanra, i to traje od polovine XVIII. do polovine XIX. stoljeća. U to vrijeme izdaju se crkvene zbirke s ne toliko značajnim i nerijetko nezgrapnim tekstovima. To propadanje crkvene popijevke, koje je potrajalo do kraja XIX. stoljeća, a u Srijemu ponegdje traje još i danas, iznjedrilo je sve svoje loše popijevke kao prisilnu baštinu putem ponjemčivanja s pomoću strogo ustrojene Vojne krajine. U takvoj sredini, u kojoj je vladalo tuđinsko ozračje, ni Okrugićevi napjevi nisu bili pošteđeni postupaka tog vremena.

Okrugićev glazbeni opus sastoji se uglavnom od crkvenih popijevaka, kojima je ispjevao i riječi i napjeve, a najbolje su očuvane u usmenoj predaji petrovaradinskih crkava, i to zahvaljujući petrovaradinskim orguljašima. Njegove crkvene popijevke

su skladane u narodno-crkvenom duhu na klasičan način. Stabilne su i logične, dobro sjedinjene s riječima i nižu se po frazama, raspjevane, lišene sentimentalnosti i sladunjavosti, jer se to protivi svetosti crkvenog prostora. Jednom riječju, zdrave su i zanosne (Rajković b, 2007, 81-82).

Glavna Okrugićeva inspiracija kad je o njegovu glazbenom stvaralaštvu riječ, kao predanom štovatelju Gospe Snježne, bile su Tekije. U Gospinu je čast stvorio veliki broj pjesama i kompozicija, od kojih je najpoznatija himna Tekijskog svetišta „Oj, Tekijska Gospo sveta“. Uz duhovne, komponirao je i svjetovne pjesme, pa se neke od njih mogu čuti još i danas među narodom, primjerice: „Za jedan časak radosti“, „Milkina kuća na kraju“ i „U našem lijepo ti je Srijemu“. No, unatoč svemu nabrojanome, glazbena djelatnost Ilije Okrugića najmanje je poznata, među ostalim, i zato što se vrlo često nije potpisivao na svojim uradcima.

Sjećanje na Okrugićevu glazbenu karijeru sačuvano je ponajviše zahvaljujući obitelji Prepek, točnije Mateju i Stanislavu Prepeku, te Đuri Rajkoviću. Matej Prepek, otac Stanislava Prepeka, bio je Okrugićev orguljaš u crkvi sv. Jurja mučenika od 1877. do 1880. godine, te je izravno surađivao s njim. U takvim je okolnostima postao i dijelom Okrugićeva kulturnog kruga u kojem su bili svećenici, ugledni spisatelji i intelektualci.

Okrugić je skladao brojne crkvene popijevke od kojih je većina sačuvana upravo zahvaljujući Mateju Prepeku. Dokaz da su on i Okrugić blisko surađivali je i Okrugićeva lijepa ali neostvarena želja. Naime, znao je pokatkad kazati Mateju: „Mato, ja ću te vjenčati.“ No, ta mu se želja nije ostvarila, jer se Matej nije oženio za njegova života (Rajković 2000, 8).

O Okrugićevom glazbenom stvaralaštvu doznajemo iz prepiske Stanislava Prepeka i Ilije Martinovića, župnika u Moroviću i Indiji, tijekom 1970-ih. Prema Prepeku, Ilija Okrugić je svakako bio glazbeno nadaren, te je sastavio brojne crkvene i svjetovne napjeve. Bio je dobar pjevač i svirao je gitaru, ali nije bio dovoljno notalan, tj. nije umio zapisati napjeve koje bi sastavio, pa mu je, kad je došao u Petrovaradin, u tome pomagao Ivan Radauš, dirigent vojne glazbe 70. petrovaradinske pješačke pukovnije (tzv. Zipcigeri).¹⁷ Međutim, tih notnih zapisa nema. Možda negdje i postoje, ali je vjerojatnije da su netragom nestali iz nehaja ili neznanja (Rajković 2000, 8). Nasreću, Matej Prepek ih je upamtio i otpjevao svome sinu Stanislavu koji ih je zabilježio i kasnije harmonizirao te ih tako otrgnuo zaboravu. Tako harmonizirane, i s opširnim Prepekovim proslovom, dao ih je tiskati ravnatelj petrovaradinske crkve sv. Jurja mučenika dr. sc. teologije vlč. Jerko Matoš 1981. godine pod nazivom *Crkvene pjesme*, uz dopuštenje Biskupskog ordinarijata u Đakovu. S obzirom na takve okolnosti ni sam Stanislav Prepek nije siguran koje je crkvene, a koje svjetovne napjeve sastavio Okrugić. U pismu Iliji Martinoviću nabraja neke crkvene pjesme za koje se tvrdi da ih je spjevao Okrugić (navodno i riječi i napjev), a to su: **Božićne**: „Hajdmo, hajdmo“, „Slava Bogu“, „Oj, djetesce moje drago“ (?), „Vjerujem u Tebe“, „Oj, Isuse poljubljeni“ (ova se pjesma pjeva na Prikazanje i Svet, jednim

¹⁷ S obzirom na to da je Okrugić skladao i prije dolaska u Petrovaradin, za pretpostaviti je da je i u drugim mjestima imao pomagače za notalni zapis napjeva.

riječima za polnoćku, a drugim za poldanicu), „Oj, Isuse, ti sunašće“, „Pojmo glasno“ (?), „Vesel'te se kršćani“ (?). **Tekijske:** „Oj, Tekijska Gospo sveta“, „Sveta Ano i Marijo“, „Veseli se Gospo“ (kad se procesijom nosila Gospina slika na Tekije, drugi dan Uskrsa), „Nek' ori“ (kad se procesijom nosi Gospina slika u gradsku crkvu, prve nedjelje listopada) i „S' Bogom ostaj sveta sliko“. **Svetotajstvene:** „Isuse Bože moj“, „Spomeni se“ (za Tijelovo), „Pjevajmo braćo kršćani“ (?), te „Zapjevajmo pjesmu novu“. Za pjesme s upitnikom nije sigurno Okrugićevo autorstvo. Preprek je u pismu iznio i svoje mišljenje da je i pjesma „Ustajte pastiri“, koja se pjeva pred Polnoćku, također njegova, te da nije siguran da su još mnoge druge pjesme koje se pjevaju u Petrovaradinu ili su se nekad pjevale njegove.

Od svjetovnih pjesama poznate su mu samo one koje je našao u *Hrvatskoj pjesmarici* u izdanju Matice hrvatske iz 1893. godine, jer je u njoj navedeno njegovo ime kao autora. To su: „Je li bolje, braćo draga?“, „Oj, čujte braćo Slavjani“ i „Domovino, slatko milovanje“. Preprek je te pjesme priredio s klavirskom pratnjom pa su bile i izvođene na jednoj priredbi u Petrovaradinu posvećenoj petrovaradinskim autorima. U spomenutom pismu Preprek još napominje kako su pjesme iz igrokaza „Saćurica“ vjerojatno i riječima i napjevom njegove, te da se pokatkad mogu čuti i na radiju.

O Okrugićevim glazbenim djelima za svoga je života mnogo pisao Đuro Rajković, koji je slušao o njegovom životu i stvaralaštvu od Stanislava Prepreka, a s kojim je surađivao dugi niz godina sve do Preprekove smrti.¹⁸

Najmiljenije su Okrugićeve božićne popijevke poznate kao božićna misa „Hajdmo, hajdmo“, nazvanoj tako prema njezinoj prvoj popijevki, a sastoji se od ovih popijevaka: „Hajdmo, hajdmo“, „Slava Bogu“, „Vjerujem u tebe“, „O Isuse poljubljeni“, „I ti zboru od pastira“, „Vesel'te se svi kršćani“, „O Isuse, ti sunašće“. Prije početka Polnoćke pjeva se Okrugićeva popijevka „Ustajte pastiri“. Navedene popijevke objavljene su kao pjesme u knjižici *Pet novih pjesmicah novorođenom Kralju Isusu Kristu* objavljenoj u Zemunu 1857. godine i u Dodatku *Vienčevoj pjesmarici* objavljenoj u Budimu 1885. godine. Uz to, Okrugić je mnogim božićnim popijevkama srijemskog i slavonskog podneblja ishitrio i riječi i napjeve. Prema tradiciji pjevanja u Petrovaradinu i ove su popijevke Okrugićeve: „Vesel'te se, kršćani“, „Pojmo glasno“, „Vesjelje ti navješćujem“ i „Oj Djetešce moje drago“.

Kad je riječ o euharistijskoj popijevci, Okrugić je navodno ishitrio dvije: „Isuse, Bože moj“ i „Spomeni se na onu noć“. Euharistijska popijevka „Isuse, Bože moj“ pjevala se u petrovaradinskoj crkvi sv. Roka navodno još u XIX. stoljeću kao Okrugićevo djelo (Rajković 2007, 8). Tekst euharistijske popijevke „Spomeni se na onu noć“ objavljen je u Dodatku Jaićeve crkvene pejsmarice *Vienac*. Dodatak je uredio i 1875. godine objavio Vjekoslav Grginčević, petrovaradinski učitelj i orguljaš u crkvi sv. Roka. U njemu su se nalazile i crkvene pjesme Ilije Okrugića. Koje su pjesme zapravo njegove ne može se točno utvrditi, no prema položaju pojedinih pjesama,

¹⁸ Promicanju Okrugićevih crkvenih popijevaka na način da su harmonizirane s namjerom da budu što pristupačnije za izvođenje u crkvama, najviše je pridonio Stanislav Preprek, no uglavnom uz glazbeno-tehničku suradnju Đure Rajkovića, jer je Preprek od 1959. godine bio lišen vida.

odnosno položaju skupine pjesama, ispod kojih se nalazi oznaka Okrugićevog autorstva, može se zaključiti da obje spomenute euharistijske popijevke potječu od njega. Na to upućuje i jednak jezični stil u objema pjesmama. Kratka popijevka „Spomeni se“ nema izrazitih značajki iz doba jozefinizma, mjestimice se osjeća duh domaće narodne crkvene popijevke, ima originalni oblik, a sastoji se od četiri različita dijela. Tako raznovrsnu građu, a opet tako jedinstvenu, nema niti jedna Okrugićeva popijevka kao što ima navedena (Rajković, isto).

I napjev euharistijske pjesme „Amo dođi“ ishitrio je Okrugić. Pjeva se u tijelovskom ophodu pred svakom sjenicom, a objavljena je u pjesmarici *Vienac*. Nadalje, Okrugićeve pjesme „Pjevajmo, braćo kršćani“ i „Zapjevajmo pjesmu novu“ posvećene su Srcu Isusovu, a objavljene su u Dodatku *Vienčevoj pjesmarici*.

I Gospi Tekijskoj je ispjevao lijepe prigodne popijevke koje su postale sastavni dio hodočasničke tradicije njezinoga svetišta u Petrovaradinu. Sve su one ishitrene u narodno-crkvenom duhu, a njihovi tekstovi objavljeni su u Dodatku pjesmarice *Vienac*. Popijevkama koje se pjevaju na svetkovinu Snježne Gospe, Okrugić je dodao i popijevku koja se pjeva na spomendan sv. Joakima i Ane. Među njegove marijansko-tekijske popijevke ubrajaju se: „Oj, tekijska Gospo sveta“, „Veseli se, Gospo“, „Nek ori“, „Zdravo, Majko oželjana“, te spomenuta dodana popijevka „Sveta Ano i Marijo“. Za vrijeme komunističkog režima njihovo je pjevanje jenjavalo, a u novije vrijeme gotovo zamrlo. Da bi ta tradicija pjevanja ponovno oživjela, tadašnji ravnatelj Tekijskog svetišta Stjepan Miler izdao je *Molitvenik Gospe tekijske* 2005. godine, za kojeg je predgovor pod naslovom „Riječ jednog tekijskog hodočasnika“ napisao biskup Đakovačke i Srijemske biskupije Marin Srakić. Đuro Rajković je za potrebe molitvenika priredio deset popijevaka od kojih su šest Okrugićeve (Miler 2005). Događalo se da je, među ostalim, odumiranju spomenute tradicije pokatkad pridonio i neki orguljaš, pa i neki svećenik, svjesno ili nesvjesno. Primjerice, na tu temu je progovorio istaknuti đakovački svećenik Mitar Dragutinac u pismu skladatelju Prepreku 1969. godine: „Zaista je sramota što mi radimo od svojih velikih ljudi iz prošlosti. Naglašavam da su za to često krivi naši crkveni poglavari. Tako mi trošimo svoje dragocjene sile na bezvrijedne stvari, a pred strancima ispadamo lijeni Slavonci i Srijemci.“ I kao ishitritelj marijanskih popijevaka, kao i kod ostalih nabožnih pjesama, Okrugić se pokazao vrsnim teologom, jer u njima nema netočnosti na kakve se može naići u napjevima nekih autora gdje stoji da se narodi ili anđeli Gospi klanjaju.

Šteta što srijemske narodne crkvene popijevke nisu više ili posve folklorno obojene, pogotovo božićne kojima to najviše pristaje. Nepostojanje pravog narodnog duha u njima posljedica je veoma nestabilnih povijesnih prilika upravo na srijemskom tlu. To obilježje donekle imaju Okrugićeve popijevke.

Veliki doprinos očuvanju Okrugićevih crkvenih popijevaka, uz već spomenuti *Molitvenik Gospe Tekijske*, je i glazbena zbirka *Crkvene popijevke* čiji je priređivač i autor proslova Đuro Rajković, a objavila ju je Zajednica Hrvata Zemuna i Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ u Zemunu. Ona sadrži gotovo sve Okrugićeve crkvene popijevke i napjeve i u tome se ogleda njezin značaj. Stanislav Preprek zabilježio ih je i harmonizirao 1930-ih godina. Ponovno ih je harmonizirao 1970-ih godina, s tim

Slika 7. Naslovnica glazbene zbirke
„Crkvene popijevke“ (2009.)

IV“, „Sveta Ano i Marijo“, „Oj Tekijska Gospo, sveta“, „Zdravo, Majko, oželjana“, „Veseli se, Gospo“, „Nek ori“ (Okrugić/Rajković 2009, 7).

Iako je bio veoma obrazovan, Okrugić nije pisao ni pjesme ni prozu za visoko društvo, što je zapravo bio najčešći uzrok službenih loših kritika na račun njegovih djela, napose onih svjetovnih. Pisao je, pjevao i skladao ljudima odraslima uz tamburu i popijevku, jednom riječju, stvarao je za puk. Kao što smo već napomenuli svjetovne pjesme su mu bile uglavnom lirske, i to rodoljubne, šaljive i ponešto ljubavne u duhu starogradskih pjesama. Neke od njegovih svjetovnih popijevaka i napjeva toliko su srasle s narodom, da se već odavno smatraju narodnim tvorevinama. Primjerice, njegova popijevka „Za jedan časak radosti“ postala je jedna od najpoznatijih starogradskih pjesama.

Svjetovni glazbeni opus Ilije Okrugića manji je od crkvenog. U njemu značajno mjesto zauzimaju budnice. Tako u 4. broju zagrebačkoga glazbenog časopisa *Gusle* urednika Vjekoslava Klaića iz 1892. godine, na 32. str. piše: „Tri znamenite budnice ‘Diži se, diži, mili rode moj’, ‘Oj Slavonci i Hrvati’ i ‘Je li bolje, braćo draga’, koje su se u svoje vrijeme silno doimale i uznosila srca hrvatska, potječu od Ilije Okrugića. Prvoj i drugoj ishitrio je samo napjev, dok je trećoj sastavio i riječi i napjev.“ Kako Okrugić sam piše, njegove su još budnice: „Domovino, slatko milovanje“ (ori-

da je ona bogatija od prijašnje jer, osim Okrugićevih božićnih, svetotajstvenih i marijansko-tekijskih popjevaka, donosi i nekoliko Preprekovich skladbi na Okrugićeve riječi, kao i Preprekove orguljske uvode i međugre pojedinim popijevkama (Okrugić/Rajković 2009, 3). U navedenoj zbirci koju je priredio Rajković mogu se naći sljedeće crkvene popijevke i napjevi: „Božićni pastirski napjev“, „Ustajte pastiri!“, „Hajdmo, Hajdmo“, „Slava Bogu“, „Danas se čuje“, „O Isuse, poljubljeni!“, „I ti zboru od pastira“, „Veselite se, svi kršćani“, „Vjerujem u tebe“, „O Isuse, ti sunašče“, „Oj Djetesce, moje drago“, „Veselje ti navješćujem“, „Veselje ti navješćujem“ (pojednostavljena verzija Đure Rajkovića), „Pojmo glasno“, „Pojmo glasno“ (pojednostavljena verzija Đure Rajkovića), „Veselite se, kršćani“, „Božićno pastirsko kolo“, „Spomeni se“, „Amo dođi“, „Isuse, Bože moj I“, „Isuse, Bože moj II“, „Isuse, Bože moj III“ i „Isuse, Bože moj

ginalni naslov „Domovina i ljuba“¹⁹, „Tamo iza gora, tamo iza voda“ (nastala prema napjevu jedne njemačke popijevke), „Kom' slavskih u žilah krv plamteći vrije“ (nastala prema napjevu jedne poljske popijevke). Budnice „Je li bolje, braćo draga“, „Oj čujte braćo Slavjani“ i „Domovino, slatko milovanje“ harmonizirao je Stanislav Preprek. Nabrojene popijevke objavio je Vjekoslav Klaić u *Hrvatskoj pjesmarici* objavljenoj u Zagrebu 1893. godine u izdanju Matice hrvatske (Rajković b 2007, 82-83).

Od Okrugićevih gradskih popijevaka, ishitrenih na narodan način, najpoznatije su tri. Zahvaljujući dobrim tekstovima i napjevima rado su slušane u doba kad su nastale, a osvajaju slušatelje i danas. To su: „Za jedan časak radosti“ (Okrugić je ovoj popijevki podario napjev talijanske popijevke „Per un momento di piacer“), „Milkina kuća na kraju“ i „U našem lijepo ti je Srijemu“ koju je Okrugić ishitrio u „Saćurici i šubari“. Njegovi mnogobrojni napjevi u narodnom duhu pripisivani su drugim autorima, a tijekom vremena gotovo su svi ponarodnjeni.

Nekoliko popijevaka koje su izvođene u Okrugićevim kazališnim komadima, zabilježio je 1930-ih Stanislav Preprek. To su: „Oj bosilje, bilje“, „Oj divojko, brigo materina“, „Teško travi“, „Miesečina“, „Oj zelen Pelinče“, „Moja mama“, „Ej, pade inje“, „Vino pije Dojčin Petar“. Zabilježio je ili odnekud prepisao i inačicu Okrugićeve popijevke „Domovina i ljuba“ (ili „Domovino, slatko milovanje“) (Rajković b 2007, 83).

Srijemac iznad svega

Ilija Okrugić je bio pravo dijete XIX. stoljeća u kojemu je živio. Po naravi razbarušeni romantičar i pjesnik, a po obrazovanju katolički svećenik, intelektualac. Po nacionalnosti Hrvat, no zagovaratelj panslavenstva i prijatelj Srba, a po unutarcr-

Slika 8. Naslovnica glazbene zbirke „Hrvatska pjesmarica“ (1893.)

¹⁹ Popijevki „Domovino, slatko milovanje“ podario je napjev po motivima jedne srpske popijevke (Rajković 2007, 10).

kvenom usmjerenju odlučan „štrosmajerovac“²⁰ Rođenjem, životom, djelom i smrću svjedočio je što znači biti emotivan, nujan, prštavo veseo, raspjevan i razigrani Srijemac (Ivančić 2007, 59). Stoga ne čudi što posebno mjesto u Okrugićevom stvaralaštvu ima Srijem, čije je ljepote u svojim djelima uvijek rado veličao. Poslije Branka Radičevića zasigurno nije bilo odanijeg ni iskrenijeg glorifikatora Srijema i Fruške gore od „Šokačkog popa“ Ilije Okrugića Srijemca (Ante Kovač 1956, 95).

Srijemac je bio po rođenju, imenu, naravi i humoru, a njegove su muze bile Vila Sremica, Vila Podunavka i Vila Fruškogorka. Budući da je kićeni Srijem najviše volio, svome je imenu dopisivao pridjevak Srijemac (koji se navodi u inačicama Srijemac ili Sremac) i time se osobito ponosio. Bio je i zlatousti propovjednik kojemu nije bilo premca, a narod ga je nazivao biskupom donjeg Srijema. Uvijek mu je mač bio pero kojim je branio svoja načela i ideje, a od svih naših pjesnika, za Okrugića se može sa sigurnošću tvrditi da je najveći bard i rapsod pitomoga i kićenog Srijema i Srijemaca, te njihov najveći hvalitelj. Okrugićevo rodoljublje je bilo slavensko, hrvatsko ali i srijemsko, što, primjerice, njegova pjesma „Srijemca slava“ o tome možda ponajbolje svjedoči. Budući da je podugačka (ima 11 strofa), donosimo jedan njezin dio:

*Srijemca slava
 Tko je ono čvrsta stasa,
 I muževna k tomu glasa?
 Tko li čela jest visoka,
 Uma pako jest duboka?
 Srijemac!
 U koga je vedro čelo,
 Lice pako vike veselo?
 Tko je mudra, živa oka,
 Iz kog vatra sja žestoka?
 Srijemac!
 Iz čij³ usta znaju teći
 Čisto, milo naše riječi?
 Tko li tam po Fruškoj gori
 Naše pjesme lijepo ori?
 Srijemac!
 (...)
 Tko se i sad gazit ne da,
 Već se sve uzvisit gleda?
 Tko dom i sad žarko ljubi,
 Za nj vijek rado život gubi?
 Srijemac!²¹*

²⁰ Josip Juraj Strossmayer je dokinuo 1878. godine latinski dijecezanski obrednik i uveo hrvatski. Vidi: *Obrednik Biskupije bosansko-djakovačke i sriemske izdan po naredbi preuzvišenoga, presvietloga i prečastnoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera*, Zagreb, 1878.

²¹ Iz *Antologije srijemskih pisaca. Hrvatska riječ u Srijemu*. Str. 41.

Okrugić kao hrvatski preporoditelj

Ilirski pokret, odnosno narodni preporod, hrvatski je preporodni pokret koji se u Hrvatskoj javlja u prvoj polovini XIX. stoljeća, a dio je općeg europskog „preporodnog“ XIX. stoljeća, u kojemu su suvremenici uočavali „preporođenje“, tj. „buđenje“ već u prošlosti postojeće ali „usnule“ nacije. Posrijedi je bio dio povijesnog procesa nastajanja suvremenog društva tijekom kojega su se konačno oblikovale i suvremene nacionalne individualnosti. To je razdoblje intenzivnog djelovanja nacionalnih pokreta koje je obuhvatilo najviše slojeve društva, koje je institucije potrebne suvremenom društvu na kulturnom, političkom i društvenom području osnivalo kao nacionalne institucije i koje je postavljalo nacionalno načelo kao kriterij državnog organiziranja. Cilj hrvatskog narodnog preporoda bio je oblikovanje hrvatske nacionalne osobnosti. Djelujući u uvjetima njemačke i mađarske prevlasti on je, poput pokreta kod ostalih slavenskih naroda u Habsburškoj Monarhiji, razvoj hrvatske nacije stavljao u slavenski okvir. Između slavenske i hrvatske ideje interpolirao je ideju o južnoslavenskoj cjelini, koju naziva ilirskim imenom polazeći od hrvatske kulturne tradicije i povijesne predodžbe o Južnima Slavenima kao tobožnjim potomcima starovjekovnih Ilira. Taj je pokret u Južnim Slavenima vidio jezično-etničku cjelinu i želio za njih oblikovati jedinstveni standardni jezik i kulturu (Stančić 1985). Ova povijesna zbivanja koja nisu zaobišla ni Europu, ni Hrvatsku, Istru i Dalmaciju, nisu mimoišla ni Slavoniju i Srijem. Naime, među pokretačima hrvatskog narodnog preporoda, uz Maksimilijana Vrhovca, Ljudevita Gaja i grofa Janka Draškovića i drugih, ističe se i Josip Juraj Strossmayer koji već za vrijeme studija pristaje uz Ilirski pokret i „slavensku uzajamnost“, a ideja pomirenja pravoslavlja i katoličanstva bitna je sastavnica njegove slavenske i južnoslavenske koncepcije. Svećeničku službu započeo je kao kapelan u Petrovaradinu 1838. godine, da bi kasnije na prijedlog bana Josipa Jelačića bio imenovan za bosansko-đakovačkog i srijemskog biskupa.²² Prigodom ustoličenja u Đakovu 1850. godine, svoj je program izrazio riječima: „Sve za vjeru i domovinu“.

Prije nego što je postao biskup, Strossmayer je bio prefekt đakovačkog Sjemeništa koji je u to vrijeme pohađao Ilija Okrugić, koji je već kao sjemeništarac prigrlio Ilirski pokret. Strossmayer je vrlo brzo uočio sposobnost toga mladoga svećenika, pa je tijekom tri desetljeća pratio i poticao njegov rad i njegovao prijateljstvo s njim, što je rezultiralo formiranjem njihovog identičnog političkog i kulturnog mišljenja, pa će Okrugić u svome javnom djelovanju nastupati kao istinski Strossmayerov sljedbenik, čovjek prosvijećena uma, blizak svim ljudima i omiljeni autor kazališne publike XIX. i prve polovine XX. stoljeća (*Znamenite ličnosti Srema od I do XXI veka*, 2003, str. 138).

²² Strossmayer je dolazio u Petrovaradin i kao biskup, radi podjele sakramenta krizme. Prva krizma zbog koje je došao bila je od 26. do 28. svibnja 1852. godine. Drugi put dolazi kada je u petrovaradinskom Starom Majuru buknuo veliki požar 6. svibnja 1865. godine, pa je pomogao unesrećenicima od požara sa 400 forinti. Tada se okupilo čak 1.431 krizmanika. Treći put Strossmayer dolazi u Petrovaradin dijeliti krizmu 28. svibnja 1878. godine, kada je bilo 500 krizmanika. I četvrti put dijeli krizmu 11. svibnja 1886. godine u petrovaradinskoj župi sv. Jurja, a sutradan u petrovaradinskoj župi sv. Križa (Kljajić 2004, 154-155).

Ilija Okrugić živio je i školovao se u veoma složenim društveno-političkim prilikama. Mnogo se toga događalo u Europi i u našim krajevima u XIX. stoljeću što je rezultiralo nemirom kojega nitko nije bio pošteđen. Revoluciona 1848. godina uzdrmala je stare državne odnose. Događaji koji su tada odlučujuće utjecali na sudbinu hrvatskog naroda imali su utjecaja i na Okrugićev život. To su redom: rat s Mađarima koji je poveo ban Josip Jelačić 1848. godine, dolazak na vlast cara Franje Josipa I. i uvođenje apsolutizma, dokidanje feudalizma, Austro-Ugarska nagodba 1868. godine, razvojačenje Vojne krajine 1873. godine i njezino predavanje hrvatskom banu 1881. godine, dolazak Károlyja Khuen-Héderváryja za hrvatskog bana te okupacija Bosne i Hercegovine od 1875. do 1878. godine. U to, inače presudno doba za sudbinu hrvatskog naroda, na čelu Bosansko-đakovačke i Srijemske biskupije našao se Josip Juraj Strossmayer koji je Okrugiću bio profesor i duhovni vođa od 1842. godine. Strossmayerova sklonost prema Okrugiću bila je potaknuta, među ostalim, i činjenicom da je kratko vrijeme bio kapelan u župi koju će Okrugić kasnije preuzeti kao župnik. Štoviše, Okrugić će za cijeloga života ostati biskupov ljubimac. Tome u prilog govori i činjenica da je Strossmayera prigodom ustoličenja za biskupa pozdravio upravo Ilija Okrugić. Uz to biskupijski tajnik Cepelić u Okrugićevom nekrologu iz 1897. godine navodi: „biskup bi ga vazda radostno i otvorena srca primao; a mi smo se uprav djetinjski radovali njegovom dolasku u Djakovo, jer nas je svagda privlačila k njemu njegova originalnost, njegova darovitost i njegova vesela ćud“ (Cepelić 1897, 105).

Okrugić je u Đakovu imao prilike promatrati Strossmayerove pothvate, pa su, bez sumnje, godine provedene u đakovačkom Sjemeništu zasigurno najsnažnije djelovale na njegovu duhovnu, nacionalnu i umjetničku izgradnju. Tada upoznaje Frana Kurelca, Dimitrija Miladinova, bosanske franjevce, te Dragutina Rakovca, Ivana Mažuranića, Dimitrija Demetra, Ivana Babukića i druge, pa su i na taj način do njega dopirale hrvatske preporodne ideje (Hranilović 1908, 153-155), na koje je odgovarao pun zanosa i poleta pjesmama u *Zori dalmatinskoj*, *Danici ilirskoj* i beogradskoj *Podunavki* (Hranilović 1909, 10-13). Štoviše, svoju je prvu pjesmu „Pozdrav Zori i braći dalmatinskoj“ objavio u Zadru kao sedamnaestogodišnji sjemeništarac, u *Zori dalmatinskoj*, prvom hrvatskom preporodnom književnom časopisu na hrvatskom jeziku koji je izlazio u Dalmaciji, za čije je pokretanje najzaslužniji Ante Kuzmanić. Od tada surađuje i objavljuje i u brojnim časopisima, listovima i dr., a to su: *Danica ilirska*, *Podunavka*, *Slavonac*, *Dragoljub*, *Neven*, *Naše gore list*, *Glasonoša*, *Vijenac*, *Sremska vila*, *Bunjevačko-šokačke novine*, *Bunjevačko-šokačka vila*, *Jadranski Slavjani*, *Slovenski jug*, *Naše doba*, *Branik*, *Pozorište*, *Letopis Matice srpske* itd.

Iako se s idejama ilirizma upoznao kad je isti već počeo jenjavati, Okrugić ih je prihvatio i slijedio ih dosljedno do kraja života. Upoznavši se s panslavenskom idejom, oduševio se Strossmayerovom južnoslavenskom koncepcijom i njegovim preporodnim djelovanjem, te je pripadao grupi čuvenih slavonsko-srijemskih svećenika liberalnijih nazora među kojima je bilo talentiranih književnika, znanstvenih i kulturnih djelatnika kao što su: Juraj Tordinac, Gabro Babić, Nikola Tordinac, Vilim

Korajac, Đuro Kozarac, dr. Stjepan Đaković, dr. Mato Novosel i drugi (Kovač 1956, 95; Rajković 1997, 22).

Svoju naklonost i ljubav prema Strossmayeru, Okrugić je nastojao iskazati svojim pjesničkim i ostalim radovima (Kljajić 2007, 28). Svoje razmišljanje o pomirenju i jedinstvu pravoslavlja i katoličanstva u duhu „dva obreda jedne vjere“ zapisao je u „Slavospjev za blagdan prvih slavjanskih apoštola sv. Ćirila i Metoda“. Pod tim je prvenstveno mislio na slogu Hrvata i Srba te jedinstvo Katoličke Crkve i pravoslavnih Slavena. Okrugić je štoviše zdušno radio na pomirbi katolika i pravoslavaca, Hrvata i Srba, pa je zato i prigrlio propagiranje kulta svetih apostola Ćirila i Metoda. A uvažio je i zanimanje biskupa Strossmayera za Morović kao moguće sjelo Metodove biskupije te je rado glagoljao misu u svečanim prigodama u Ljubi, Sotu, Kukujevcima, Iloku i drugdje. Dvije godine kasnije objavio je i „Tisućoljetnu slavu sv. Ćirilu i Metodu 5. srpnja 1863.“ (Osijek, 1863.), a u tom ekumenskom duhu pisane su i njegove prigodne pjesme zagovorniku približavanja Zapadne i Istočne Crkve: „Od Fruške gore ili Usklik veselja sretnom došastju Josipa Jurja Strossmayera“ (prigodom biskupova ustoličenja 1850. godine), „Seljanka ili Pastirski razgovor sretnomu rođendanu preuzvišenoga i presvijetloga Gospodina Josipa Jurja Strossmayera, 1861. godine“, te „Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu, prilikom pedesetljetnog slavlja zlatne mise Josipa Jurja Strossmayera, 1888. godine“. Spomenuti „Sastanak vila...“ igrokaz pun zanosnih i lijepih misli i alegorija koji je zapravo pohvalnica Strossmayerovim političkim i ekumenskim stavovima bio je tiskan anonimno ali se po unutarnjim kriterijima vidi da mu je autor Okrugić. To potvrđuje i Milko Cepelić kada u Okrugićevom nekrologu piše: „Za zlatnu misu Strossmayeru 1888. ispjevao je alegoriju koju je politička oblast zaplilienila, pa zabranila ju u ovdašnjemu samostanu glumiti“ (Cepelić 1897, 104). To što se na svoj spjev namijenjenom biskupu nije potpisao, može nas navesti na zaključak o autorovoj plemenitosti i skromnosti jer je želio ostati u drugom planu.

Dakle, to je Okrugićevo djelo bilo zaplijenjeno i potom odlukom državnih vlasti spaljeno, a sačuvan je samo jedan primjerak u knjižnici Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu koji je u nju dospio nešto kasnije. Alegoriju je Okrugić napisao za proslavu Strossmayerove zlatne mise, a djelo se trebalo izvesti u đakovačkom samostanu Milosrdnih sestara Sv. križa uoči same izvanjske proslave zlatne mise i o blagdanu sv. Josipa, Strossmayerova zaštitnika. Djelo je spaljeno, a izvedba zabranjena jer se u njemu Strossmayer spominje kao veliki hrvatski mecena i čovjek koji je zastupao interese hrvatskog naroda pa zbog toga osniva Akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu, utemeljuje Hrvatsko sveučilište i mnoge druge znanstvene, prosvjetne, kulturne i gospodarske ustanove. Uz to je riječ o čovjeku koji zagovara zbližavanje s drugim crkvama i narodima, napose slavenskim.

Kad je o Iliji Okrugiću kao svećeniku i pjesniku riječ, treba istaknuti da on nikad nije tajio da je Hrvat. Naprotiv, on je to svugdje isticao, što se vidi i iz same strukture alegorije, gdje se vile Hrvatica, Slavonka, Srijemica, Srbkinja, Dalmatinka, Bošnjakinja i Bugarka natječu pred Majkom Hrvatskom koja od njih ima više razloga čestitati biskupu i zahvaliti mu za njegovo veliko djelo.

Veliki dio Okrugićevih djela nastrojen je patriotski što je posve shvatljivo za vrijeme u kojemu je živio i djelovao, no u velikom broju njegovih radova i nehotice se ogledaju svijetli traci ljubavi prema „jednokrvnoj braći Srbima“ (Pavao M. Rakoš 1926). Stoga nimalo ne čudi što je Okrugić poznatiji među Srbima nego Hrvatima. No, konstatacija jezikoslovca i vjerskog pisca dr. Franje Ivekovića u *Katoličkom listu* da je Okrugić umro kao Srbin je neistinita. Iako je Okrugić ljubio Srbe, uvijek i svakom zgodom se očitovao kao Hrvat. To je uostalom dokazao i njegov prijatelj Aleksandar Sandić kad mu je na pogrebu 1897. godine držao spomen-govor u kojemu ga je nazvao „zlatnom kopčom Srba i Hrvata“ (Sandić 1897, 731 – 736), a to još više potvrđuju stihovi Jovana Hranilovića na Okrugićevoj nadgrobnoj ploči.

Okrugić je prijateljevao s mnogim istaknutim imenima hrvatske i srpske kulture i znanosti, ali i s mnogim značajnim imenima tadašnje Europe. Za župnikovanja u Petrovaradinu (1886. – 1897.) vrlo se zbližio sa srpskim intelektualcima iz Novog Sada i Beograda, stoga ne čudi što su mu djela uglavnom izvođena na srpskim pozornicama. Dobio je i visoka srpska odlikovanja, te je s osobitim ponosom isticao, kako ga u Beogradu uz tijesnog mu prijatelja (...) Milorada Šapčanina odlikuju i kralj i kraljica i drugi prvaci srpske kraljevine“ (Cepelić 1897, 104). Zagreb se od posljednjih desetih godina XIX. stoljeća (dotle je Okrugić bio revni pjesnik i pripovjedač u *Nevenu*) počeo od njega tuđiti, zbog čega se Okrugić sve više okretao Novom Sadu i Beogradu koji su njega i način srijemskog života bolje poznavali, pa je tako Ilija, Hrvat, postao pravi prijatelj Srbima na što se s hrvatske strane nije gledalo s blagonaklonošću. Naime, tada su političke prilike u Hrvatskoj bile bitno drugačije nego sredinom stoljeća. Hrvati su već imali političke programe kojima su težili samostalnoj državi, a Srbi u Hrvatskoj mahom su se priklonili mađaronskoj politici koja je bila nasuprot takvim hrvatskim težnjama. Okrugić i njegovo prijateljevanje sa Srbima stoga je gledano s prijekorom, štoviše, na Okrugića je gledano kao na osobu koja ne shvaća realno stanje nego uporno živi u iluzijama (Kljajić 2007, 31).

Iako je bio zaneseni zagovaratelj ilirizma i predani svećenik, ipak se nisu u cijelosti ostvarili ciljevi koje je zacrtao. No, čak i kada su ideje ilirizma uglavnom propale zbog ljudi koji ih nisu prihvaćali, one su u Okrugićevim očima imale trajnu vrijednost u odnosu na Boga, napose u onom dijelu u kojemu je on ekumenski djelovao priželjkujući pomirbu Hrvata i Srba, katolika i pravoslavaca.

Najljepše doba svoga života (od 40. do 70. godine) Okrugić je proživio u Petrovaradinu. Tu se oko njega s vremenom oblikovao i njegov književni krug sastavljen od svećenika, pjesnika, glumaca, novinara itd. U tom su se krugu nalazili: paroh i pjesnik Jovan Hranilović, učitelj i pjesnik Mijat Crnko, pjesnik Laza Kostić, ravnatelj Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu dr. Antonije Hadžić, gimnazijski profesori i književnici dr. Milan Savić i Aleksandar Sandić, glumci Dimitrije Ružić, Petar Dobrinović i Draginja Popović-Ružička, Laza Telečki, orguljaš Matej Prepek i mnogi drugi. Okrugića su gotovo svi zvali „pop-Ilija“ ili „oče-Ilija“, a on je svakog svećenika nazivao bratom i obraćao mu se sa „Ti“. Čak je i biskupu Strossmayeru znao kazati Ti, na što bi se ovaj samo slatko nasmijao.

Okrugić je uistinu bio svećenik koji je služio Bogu i narodu. Kao gorljivi narodnjak, iznimno je štovao slavenske apostole, sv. Braću Ćirila i Metoda, a sa Strossmayerom se zalagao za narodni jezik u liturgiji. Iako rođen u hrvatskoj građanskoj obitelji u kojoj se razgovaralo na njemačkom jeziku, Okrugić je bio vatreni pristaša uporabe crkvenoslavenskoga i hrvatskoga jezika ne samo pri obredima nego i u liturgiji, čak osamdesetak godina prije II. vatikanskog koncila poznatom po Konstituciji o svetoj religiji. Dokaz za to je i dirljiv događaj iz Okrugićeve djelatnosti na tom polju. Jednog dana 1893. godine primio je župnik u Lipovcu pismo iz Petrovaradina od opata Okrugića, u kojemu ga izvještava da će pohoditi njegovu župu na dan sv. Luke i proslaviti Gospu Lučićku pjevanom svetom misom na hrvatskom jeziku pod biskupskom kapom. Tadašnji lipovački župnik Mihovil Meštrović dočekaao je Okrugića s mnoštvom župljana. Na dan sv. Luke, uz mnogobrojnu asistenciju braće svećenika, odslužio je misu na hrvatskom jeziku, a narod koji je došao na proštenje bio je oduševljen što je slušao službu na materinjem jeziku. Nakon što je misa završila, oduševljeno mnoštvo dopratilo je Okrugića do župnog stana. Među njima je bio i jedan stari seljak, rodnom iz Morovića, koji mu je uzbuđeno kazao: „Oče Ilija! Čuo sam te danas spjevati hrvatski svetu misu prvi put, a možda i posljednji put. Hvala ti, sinko, što si nam učinio takvo veselje. Ponosim se s tobom, oče Ilija, što si podrijetlom iz mog mjesta Morovića“. Na te ga je riječi Okrugić poljubio i pustio nekoliko suza radosnica, a narod, koji je to gledao, bio je duboko ganut (Rajković 1997, 22).

Okrugić je već tada i u Petrovaradinu služio misu na hrvatskom jeziku, no, to nije činio tijekom cijele crkvene godine, nego npr. na blagdan sv. Ćirila i Metoda, na sv. Anu i Snježnu Gospu, te možda još kojom prigodom. U Petrovaradinu je preveo cijelu latinsku svetu misu na hrvatski jezik, no taj je prijevod, nažalost, ili izgubljen ili uništen. Zbog takvih svojih postupaka nije mario za zabrane s mjerodavnih mjesta niti mu je smetalo što su ga neki zbog toga smatrali čudakom (Rakoš 1926). Iako je inače Okrugić služio misu na latinskom jeziku jer je to bio službeni jezik Katoličke

Slika 9. Panorama Petrovaradina

Crkve, bio je dosljedan u traženju narodnog Bogoslužja zbog čega su ga mnogi poštovali. Štoviše, zbog promicanja narodnog jezika u liturgiji, Okrugić glasi za preteču cecilijanskih stremjenja i II. vatikanskog sabora koji je dozvolio uporabu narodnog jezika u Katoličkoj Crkvi. Kad je A. Sandić jednom prigodom, nakon odslužene mise na narodnom jeziku u čast svetoj braći Cirilu i Metodu, čestitao Okrugiću taj blagdan, Okrugić je radosno uskliknuo: „Da mi je dočekati, da na narodnom jeziku propjeva crkva mi sveta posvud u Hrvata, blažen bih se rastao s ovim svijetom, laka bi mi bila zemlja srijemska u kojoj želim ležati do sudnjeg dana!“ (Rajković, isto).

Ilija Okrugić je za života bio veoma osjetljiv na kritiku svojih kazališnih komada i po tom pitanju samo je vjerovao estetičaru dr. Franu Markoviću, zagrebačkome sveučilišnom profesoru. No, kritika nije bilo samo za njegova života, one su se nastavile u novije vrijeme.

Iako je Okrugićeva osoba prikazana u dobrom svjetlu i njegov književni rad je u načelu povoljno ocijenjen, u članku kazališnog profesionalca Ante Kovača, koji je objavio 1956. godine u *Letopisu Matice srpske* povodom 70. godišnjice premijere „Šokice“, Okrugiću su nanesene dvije uvrede: „Ima među pesmama političkih, epskih, ljubavnih, anakreontskih, religioznih, refleksnih, melanholičnih, ali nikad pesimističkih, prema trenutnom raspoloženju čoveka koji je kao pravi Sremac bio najviše dionizijski predisponiran, strasno voleo život, a pogrešivši zanimanje.“ Predani pastoralni rad Ilije Okrugića i pozitivne povratne reakcije župljana i ljudi s kojima je bio u doticaju najbolji su dokaz da je bio dobar kršćanin, a napose katolik. A kao takav ne može biti pesimist jer je pesimizam nespojiv s kršćanskom vjerom. Dakle, kao dobar Srijemac i kršćanin mogao je biti samo optimist, ali ne zbog svog temperamenta, nego zbog svoje bezgranične vjere u Boga. Da je bio imalo „dionizijski predisponiran“, živio bi u bogatoj župi i ne bi žrtvovao svoj život svetištu Gospe Tekijske i ne bi se zadovoljio s malom i neunosnom gradskom župom u Petrovaradinu, samo da bi mogao što uspješnije djelovati i tako udovoljiti geslu svoga biskupa Strossmayera: „Sve za vjeru i za domovinu“. Poput ove neutemeljene kritike o Okrugićevoj dionizijskoj predisponiranosti, u vodu padaju i neka mišljenja o njegovoj tobože realnoj ljubavi prema nekoj stvarnoj osobi Milki. Poznato je da je Okrugić objavio dvije zbirke pjesama, jednoj je naziv *Srijemska vila* (1863), a drugoj *Glasinke srčanice* (1874). Ova se potonja može smatrati dnevnikom njegovih doživljaja i uspomena iz mladosti. U njima idealistički pjeva o nekoj svojoj mladenačkoj, čisto platonskoj ljubavi. Personifikaciju te ljubavi izražava u imenu Milke, koje je zapravo personifikacija njegovog sveukupnog zanosa prema ljudima, događajima i raznim doživljajima iz vremena kada ih je stvarao. Kao mogući dokaz da se, kada Okrugić spominje Milku, ne radi o njegovoj tajnoj ljubavi, mogu se podastrijeti iz redaka ove njegove pjesme (Rajković 1997, 21):

*Domovino naša oj! velika,
Slavna, krasna, mila, ona sama
Sad u tim, sad onim prilika.
Ah! ta ona je moja Milka, dika!
Materinskom slatkom našom riječi,*

*Sladom sto-put vaje u ljubljene,
Samo gorkost moga srca liječih.
Al nadaš li me u svoj pravednosti
Rad tog ipak krivcem – kazni mene,
Samo Milki i mom rodu prosti.*

O tome kakva je Ilija Okrugić bio osoba do u detalje je opisao Milan Savić u članku „Ilija Okrugić Sremac. Spomen-govor u svečanoj sednici Književnog Odeljenja Matice srpske na dan sv. Save 1900.“ objavljenom u novosadskom listu *Pozorište*, a u kojemu se Okrugiću daje naglasak kao vrsnom narodnom pjesniku. Taj je članak pisan na način kao da se autor obraća u ime svih onih koji su prijateljevali i dobro poznavali Iliju Okrugića pa prenosi njihove dojmove o njemu: „Mi čisto gledamo visokog i snažnog pop-Iliju, kako s cigaretom u ustima, s silnom palicom u ruci, koju je doneo s groba sv. Dimitrija Solunskog – jer Okrugić je mnogo putovao, bio je u Rimu, Carigradu, Solunu, Pragu – kako svagda u pratnji s jednim ili s dva baš ružna pseta odvažno korača preko drvenoga mosta i kroz promenadu. Njegov glas, krupan i snažan, čuo se već iz daleka, kad otpozdravlja. Obično je išao u dugačkom kaputu a svečanom prilikom u ljubičastoj mantiji i onda je metnuo na sebe krst svoje opatije, sv. Dimitrija Sremskog, na kom je raspeće po pravoslavnom obredu“ (Savić 1900, 81). Dalje je napisao da je odrastajući i školujući se u Srijemskim Karlovcima, te pohađajući srpsku gimnaziju, ponikao među Srbima koji su mu bili, pored njegovih kolega svećenika, najbliži prijatelji. Nije mnogo mario za razliku između starih kršćanskih vjeroispovijesti, a ni narodnosti nikad nije dovodio u konflikt. Njegove ljubavne pjesme odaju ga kao čovjeka u punom smislu riječi, kao nekog kome ništa ljudsko nije strano, dok njegove pobožne pjesme odaju iskrenoga i odanoga čovjeka koji vjeruje u ono što govori. Savić dalje nastavlja: „Ilija je Okrugić bio istinski religiozan bez nesnosne bigoterije i licemerstva. On se gotovo nikad nije upuštao u verski pa ni u narodnosni disput: *Obojica imamo mesta na Božjem svetu...*“ Tim je rečima u klici ugušio svaku diskusiju. Još manje se upuštao u takav razgovor u veselom društvu, osobito kod njega. Ko je bio jedared njegov gost, taj je s njegova stola poneo najprijetnije uspomene. Veseljak, šaljivac i domaćin, kakvog nadaleko nije bilo, bio je on i najbolji začim u društvu. (...) Popovi, književnici i umetnici behu mu najmiliji gosti. (...) Ma koliko da je bilo za stolom, svagda je bilo još tri redovna člana: vatreni Srečko, blaga Céca i goropadni Zanoš. Ta tri odlična člana – tri vina iz klasičnog mu podruma – behu stalni i vrlo omiljeni članovi u društvu, i pop-Ilija je nerado puštao goste od sebe a da pored njih u laganoj tempu ne prodefiliraju boce s tim plemenitim Sremskim sokom“ (Savić 1900, 82). Naravno, najmiliji mu je razgovor bio o književnosti. Podjednako su ga prihvatili i Hrvati i Srbi, i jedni i drugi su mu objavljivali i nagrađivali djela, a on se znao ljutiti i na jedne i na druge ako mu kritika nije bila po volji. No, unatoč svemu „ipak bi rekao, da su mu Hrvati bili bliži i po simpatiji i po unutrašnjem uverenju. Tom se nikako ne treba čuditi, na protiv, treba mu odati poštovanje, što je svojim jednoplemenicima ostao veran (...). Tako mi i nećemo, i ne možemo pop-Iliju, uračunati u srpske književnike, ali ćemo ga smatrati svagda kao najbližeg brata svog i svagda ćemo ljubav njegovu opet ljubavlju vratiti. Tako ćemo

onda govoriti o njegovima delima kao da ih je Srbin pisao, da mu time kažemo: hvala!“ (Savić 1900, 82).

Iako se u jednom trenutku Okrugić „otrgnuo“ od Zagreba i okrenuo se Novom Sadu i Beogradu, uvijek je pokazivao svoju ljubav prema hrvatskom narodu, i to ne samo u svojim brojnim djelima, nego napose svojim uzornim svećeničkim radom u mjestima kamo ga je odvelo njegovo zvanje. Kako je za života često putovao, svoj je odlazak i u domaće i u strane sredine koristio i za to da druge narode upozna s kulturnom baštinom hrvatskoga naroda i svojom domovinom.²³ To je činio u Padovi na svečanosti 500. obljetnice smrti talijanskoga pjesnika Francesca Petrarce (1304. – 1374.) 1874. godine, kada je govorio o udjelu Hrvata u europskoj kulturi ne bi li od Hrvata odmaknuo pridjev barbara koji su mu Talijani nepravedno prišili, u Velehradu gdje je govorio o tisućljetnoj obljetnici smrti sv. Metoda, zatim u Solunu i Carigradu kamo je također hodočastio. U Dubrovniku je prisustvovao otkrivanju spomenika pjesniku Ivanu Gunduliću (1589. – 1638.) 1893. godine, te je tako pokazao da je zagovornik jedinstva i ljubavi među svim hrvatskim pokrajinama i da je Hrvatska njegova prava domovina (Martinović 1978, 108).

Okrugić i Antunović dva pobratima

Ono što je u Bačkoj, Bunjevcima i Šokcima značio kalački kanonik i naslovni biskup bosanski, te pokretač tzv. zakašnjelog preporoda među ugarskim Bunjevcima i Šokcima, publicist i prozni pisac Ivan Antunović (Kunbaja, 19. lipnja 1815. – Kalača, 13. siječnja 1888.), to je opat Ilija Okrugić značio Srijemu i srijemskim Hrvatima, s tim da su djelo Ilije Okrugića, iako je bio više vezan za Srijem, prihvatili Hrvati i u Srijemu i u Bačkoj, jer su upravo u njemu našli ono što sami u sebi nose neuobličeno i neizraženo (Martinović 1978, 108). I Antunović i Okrugić su bili veliki rodoljubi, bogomdani spasitelji i narodni prosvjetitelji, a vezalo ih je i iskreno prijateljstvo (Kljajić 2007, 27).

Djelovanje Ivana Antunovića bilo je obilježeno vjerom koja je „njegov život, a ne tek neki puki običaj“, i rad za dobrobit naroda koji je bio nezamisliv bez vjere pa je mogućnost napretka svoga roda vidio prije svega u življenju po vjeri. Za svoga života vodio je i mnoge rasprave o bunjevačkom govoru i potrebi njegova njegovanja, borio se protiv nesloge među bačkim Hrvatima i pomanjkanja nacionalne svijesti. Doslovno do kraja svoga života djelovao je u duhu svoga gesla „Sve za vjeru, narodnost i riječ svoju“ (Anišić 2010, 17).

Ivan Antunović prije svega je bio svećenik te je njegov pastoralni rad bio u znaku dobrobiti naroda. Isti je cilj imao i kad se zauzimao za narodni preporod, prosvjetu i napredak svoga naroda na gospodarskom polju. U ozračju mađarizacije i germanizacije i zakašnjelog preporoda u tadašnjoj Ugarskoj, Antunović je veliki naglasak stavljao upravo na narodni preporod, na buđenje narodne svijesti Bunjevaca

²³ „U obće se može i mora reći, da našega Iliju nijedna važnija sгода u narodnjem i u crkvenom životu nije ostavila hladna, a da joj on nebi bud sa pjesmom bud lično prisustvovao“ (Cepelić 1897, 105).

i Šokaca. Na taj je način želio dati svoj doprinos ujedinjenju svih Slavena, a napose onih Južnih. Činjenica je da Antunović na početku svoga djelovanja nije imao jasnu svijest o pripadnosti Bunjevaca i Šokaca hrvatskom narodu, na što se danas pozivaju oni koji se osjećaju Bunjercima neHrvatima, međutim, upravo ga je njegov preporodni rad i njegovo istraživanje podrijetla Bunjevaca i Šokaca malo-pomalo dovelo do svijesti najprije da su Bunjercima i Šokcima po vjeri i jeziku Hrvati najbliži, da bi poslije u svome poznatome djelu *Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjercih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom* jasno isticao: „Na svakom onom polju, koje su poslije nesretnog mohačkog poraza snova zasjeli Slaveni, gdi je god bilo Srbah, tamo je u većem ili manjem broju bilo takodjer Bunjevaca i Šokaca, ili kako se danas volimo nazivati Hrvatih, pa se je svaka sudbina na jednom i na drugom podjednako izminjivala“ (Anišić 2010, 21). Zanimljiva je još jedna Antunovićeva bilješka objavljena 1872. godine u 52. broju *Bunjevačkih i šokačkih novina*: „Dok god se prepiremo o imenu, donle nas obraženi sviet uvijek smatra za diecu koja se mogu lutkama zabaviti. Prva jedinost trieba da je u Literaturi, ako se ova stekla, ona će drugu izleć. Tko onu nepodpunjava taj je barbar...“ (Anišić, isto). Upravo je zato značajan dio njegova djelovanja koji se odnosi na njegovanje bunjevačkog govora, te očuvanje ikavice s tim da ih je poimovao kao sastavni dio hrvatskog jezika. Naime, on je i *Bunjevačke i šokačke novine* i *Bunjevačku i šokačku vilu* i sve svoje knjige, osim *Čovik s Bogom* i *Naputak*, objavio na tadašnjem suvremenom hrvatskom književnom jeziku. O jeziku, Antunović je govorio u duhu panslavenstva koji je bio svojstven u to doba svakome tko se smatrao preporoditeljem. Stoga Antunović pojašnjava: „Mi prije pisasmo: bilo, lipo, vira, divojka, ridko, srida itd. a danas pišemo: bielo, liepo, vjera, djevojka, riedko, srieda, itd. a zašto to? Jer u našem velikom narodu ima razlike u govoru, tako jedni govore lipo, drugi lepo, treći liepo. Hrvati u obće, napose mi Bunjevci, Dalmatinci, Slavonci, Bošnjaci, velimo: lipo, Srbi vele: lepo a Hercegovci vele: liepo ili lijepo. Al svi mi, kako mu drago zvali se koji tiem jezikom kraj te male razlike govorimo, jesmo jedan narod jedne krvi, jednog porikla. To baš dokazuje jedan isti jezik, koji izuzimam te male promine svi govorimo. Stoga će svaki rod svoj i prosvitu mu ljubeći Bunjevac i Šokac uviditi, da ništa zloga ne namislih služeći se ovim novim prapisom; jer jednoličnost u načinu pisanja otvara nam vrata prosviti, a drugo svakom izmedju nas ostavlja slobodu, neg poleg ovog načina pisanja čita svaki, kako je majčinim mliekom narodni govor usisao, ovaj sa ‘i’, onaj sa ‘e’, a treći s ‘ie’ ili ‘je’. A kao što se dva samoglasnika ie u našem jeziku mehko i milo u jedno stavljaju, tako će Bog i srića dati, da se i mi uz jedan isti pravopis duševno složimo, te iz jednog istog izvora blagodati obće prosvite crpimo“ (Anišić 2010, 23). No, okretanje jedinstvenom pravopisu u konačnici je rezultiralo zapostavljanjem ikavice, najprije u svakodnevnom govoru, a onda i u pisanim djelima što se pokazalo lošim jer je ostavilo prostor onim Bunjercima koji se ne smatraju Hrvatima da je svojataju i da priču s ikavicom okrenu u svoju korist, što i danas stvara popriličan problem te potiče neslogu među Bunjercima. Unatoč tome što je ikavica kao jezik pradjedova i rodnog zavičaja Bunjevaca i Šokaca tretiran kao izvorni hrvatski govor, danas se službeno vodi kao dijalekt hrvatskog jezika.

Tijekom svoga preporodnog djelovanja Ivan Antunović je ostvario kontakte s brojnim istaknutim suvremenikima naklonjenih hrvatskom narodnom preporodu, a među njima su: Josip Juraj Strossmayer, preporoditelj istarskih Hrvata Juraj Dobrila, Franjo Rački, Ivan Mažuranić, Grga Martić, Blaž Modrušić, te Ilija Okrugić. Sa svima njima se i dopisivao.

Iz prepiske Antunovića i Okrugića očito je da je osim prijateljstva i kolegijalnosti njihov odnos obilježila i uspješna suradnja. O Okrugićevim budnicama, prigodnicama te autopoeitičkim pjesmama kojima je taj autor potpomagao Antunovićeve preporodna nastojanja piše Jasna Melvinger u knjizi *O Iliji Okrugiću Srijemcu* (Melvinger 2011, 122-131). Štoviše, Okrugić je s velikim zadovoljstvom prihvatio Antunovićev poziv na suradnju u novopokrenutim glasilima na sjeveru Bačke, pa je već tijekom 1871. godine najprije u *Bunjevačkim i šokačkim novinama*, a kasnije i u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili*, objelodanio niz pjesama, iz kojih se vidi koliko mu je stalo do narodnog preporoda kod Hrvata u Ugarskoj. Budući da je uvijek isticao koliko je, za postizanje domoljubnih ciljeva jednog naroda, od značenja uloga ljepšeg spola, napose kad je riječ o odgoju mladih, ne treba čuditi što su njegove prve pjesničke epistole tiskane u *Novinama* upućene baš ženama. Tako je u 19. broju toga glasila objavljena Okrugićeva epistolarna poema „Rozi“, a u 31. broju također epistolarna poema „Anki M.“. Obje te budnice, upućene mladim Bunjevkama, imaju tješiteljsku intonaciju. Rozu tješi zbog umrle sestre, podsjećajući je da joj je majka još živa te da ljubav može naći u njezinom okrilju, a uz to joj savjetuje da se okrene majci ali u metaforičkom smislu te riječi, misleći pritom na majku domovinu. Anku pak tješi zbog nesretne ljubavi, zbog mladića koji ju je ostavio, pa joj poručuje da se ostavi tugovanja za mladićem koji je nije vrijedan, te da ljubav pokloni nekom dostojnijem, predočavajući joj etičke kvalitete koje bi trebalo imati u vidu pri izboru budućega životnog suputnika, a to su: vjera u Boga, ljubav prema rodu i materinskom jeziku, te spremnost založiti se za dobrobit svoga naroda.

Iste te godine kad je započeo suradnju, Okrugića je razveselila vijest da se Ivan Antunović odlučio, uz *Bunjevačke i šokačke novine*, uređivati i, pridodan im, novi književni list. Prigodom inauguracije toga glasila poslao je Antunoviću svoj „Pozdrav bunjevačkoj Vili“, veličajući pritom biskupov rad i već dojmive rezultate njegova rodoljubnog pothvata. U odnosu na stihove te prigodnice, u kojoj govori o „hudom i dugom snu“ bunjevačkog i šokačkog roda, treba reći da se tu Okrugić nije osvrnuo na književnopovijesno razdoblje prije Antunovića, kada su od osamdesetih godina XVII. stoljeća marljivo djelovali po Ugarskoj učeni franjevci, podrijetlom Bunjevci i Šokci, koji su objavljivali ne samo nabožna djela nego i rasprave o jezikoslovnim, odnosno pravopisnim pitanjima na hrvatskom jeziku, te od šezdesetih godina XVIII. stoljeća i epske pjesme u desetercu po uzoru na Andriju Kačića Miošića. On čak ne navodi poimence rodonačelnike bunjevačke književnosti poput Mihajla Radnića, niti prve pjesnike među bunjevačkim Hrvatima poput Emerika Pavića i Grge Pešta- lića, nego tek podsjeća Bunjevce, misleći upravo na tu književnu tradiciju, na njihovu staru „slavu“ (Melvinger 2011, 124). Zanimljivo je da u „Pozdravu bunjevačkoj Vili“, poigravajući se prezimenima i naslovima djela u ono vrijeme slavni hrvatskih

pisaca poput Petra Preradovića, Ivana Trnskog (poznatog i po svojim „Krijesnicama“), Ognjeslava Utješanovića Ostrožinskog, Vladimira Vežića, Grge Martića, te Ivana Kukuljevića Sankcinskog (s njegovim „Slavjankama“), Okrugić sve njih poziva na suradnju u *Vili*, a na isti taj način poziv na suradnju upućuje i najpoznatijim srpskim piscima toga doba, Jovanu Jovanoviću Zmaju i Lazi Kostiću.

Ivan Antunović je svesrdno poticao Okrugića na pisanje i objavu poezije, pa je tako Okrugić napisao i objavio u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* 1871. godine opsežnu autopoetičku poemu, nenaslovljenu, od oko 500 stihova. No, mogla bi biti naslovljena po, u njoj na par mjesta refrenski ponovljenom, retoričkome pitanju „Da ti pjevam?“. To pitanje Okrugić, dosta skeptično s obzirom na tadašnji položaj pjesnika u društvu, koje baš nema razumijevanja za idealističke čežnje i pregnuća, postavlja u epistolarnom obraćanju upravo biskupu i književnom kolegi Ivanu Antunoviću, i to već u početnim stihovima. Ova je Okrugićeva pjesma ponajviše zanimljiva zbog načina na koji je iznio svoje romantično viđenje književnog stvaralaštva, u kojem Antunoviću i čitateljima otkriva kako je inspiracija ćudljiva i „samo u iznimnim trenucima ozarenja dopušta uzlete na krilima mašte, da osjećaji naviru iz osjetljiva pjesnikova srca, i kad pjeva o prirodi kao Božjem daru, i kad pjeva o ljubavi, i kada pjeva iz rodoljubnih pobuda, no da zbiljski svijet nije isto što i svijet iz pjesnikova sna“ (Melvinger 2011, 126). Upravo se iz toga razloga u ovoj poemi pojavljuju ironijski, crnohumorni i satirički tonovi „u zahuktalom ritmu, na temu Marcijalovih, još, žaoka i usklika – O tempora, o mores!“ (Melvinger, isto).

Antunovićev preporodni politički i kulturni angažman nailazio je od samog početka na otpor mađarskih vlasti i onih koje su sluganski vlastodršce podržavali, a pogotovo onih koji za njegov preporodni pothvat nisu imali razumijevanja. U takvim se prilikama Okrugić prisjetio jedne svoje domoljubne pjesme iz 1846. godine, kad je tek počinjao objavljivati inspiriran idejama Ilirskog pokreta, u *Zori dalmatinskoj* i Gajevoj *Danici*, te joj je u duhu preporodnih zbivanja među Hrvatima u Ugarskoj iz 1870-ih izmijenio naslov, dodavši joj i nove stihove, iz „Uzklík ilirskih srdacah vierno Dom ljubećih“ u naslov „Uzklík rodu vierna Bunjevca“. Tu je pjesmu objelodanio u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* 1872. godine, s ciljem da svoje sunarodnjake ohrabri kako ne bi posustali pred pritiskom tuđinske vlasti, savjetujući im pritom da se ne daju potkupiti, niti obrlatiti lažnim obećanjima.

Okrugić je dijelio Antunovićevo mišljenje da samo prosvijećena omladina može povesti narod prema svjetlijoj budućnosti. Tako raspoložen, obratio se tijekom 1872. godine epistolarnom poemom budnicom „Bunjevačkoj omladini“, pozivajući ih da se „oružaju znanošću“, ne bi li prosvjeta došla u rod, jer bez prosvjete nema ni slobode. Pjesnik uz to podastire primjere drugih slavenskih naroda (Rusa, Poljaka, Moravaca, te Slovaka) ističući pritom da su Hrvati unutar ondašnje granice Hrvatske, poput isto tako nacionalno već osviještenih Srba, dobrobrano učinili korak unaprijed u pravcu narodne prosvjete i kulture. Kroz stihove spomenute budnice Okrugić poručuje omladini da se više uključi:

*Oj Bunjevci, braćo mila
Kojim mladih još u žilah*

Vrela krvca ključa, vrije,
I živahno srčce bije,
Kucnu već i za vas sat.
Iz sna dugog već ustajte,
U kolo se svi hvatajte,
Kolo rada, kolo truda,
Neka bježi tama huda,
Što odavno krije rod.

Osim navedenih epistolarnih poema i budnica, Okrugić je u *Bunjevačkim i šokačkim novinama*, te u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* od 1870. do 1873. godine objelodanio i niz svojih, uglavnom ljubavnih pjesama i prepjeva poezije. Tako se u *Vili* 1872. godine pojavila njegova balada „Mojem milom kosoviću“, a 1872. godine

21

BUNJEVAČKA I ŠOKAČKA VILA.

BUNJEVAČKOJ OMLADINI.

<p>Oj! Bunjevci, bratjo mila, Kojim mladih još u žila' Vrela krvca ključa, vrija, I živahno srčce bije, Kucnu već i za vas sat!</p> <p>Iz sna hudog već ustajte, U kolo se svi hvatajte; Kolo umna rada, truda, Nek so goni tama huda, Što odavna krije rod . . .</p> <p>Ta nije li Bogu plakat, Gledat tolik narod sakat — Premda tiela čila, zlrava, Uma bistra, pronicava, — Kom' prosvjete ne sja luč?!</p> <p>Ta nije li cvilit grozno, Da sun sebe nije pozno, — Nego jadnik, od kako je, Uz tudjinu pristaje je — A viek sebi i rodu tudj?!</p> <p>Ta nije li žalit jedno, Samo ubijstvo ovo gadno — Kojim svoju slavu staru, Sviest, čast, ponos u nemaru Bunjevački kalja rod?!</p> <p>Al' što bilo, bitisalo — Drugo j' doba sad nastalo; Narodnosti viek je ovo, Oživljava mrtvo slovo I pokreće svo mu dah . . . .</p> <p>Iz mrtvila sve on budi, Izapaljuje vatrom grudi, Slabe krijepi, čile snaži, Sve na umni poso draži, Oh! za slatki rod i dom!</p>	<p>Tko da prvi tu ustane? Tko da žarom za rod plane? Tko l' da s' posla lati rado? Tko? neg'ti svog roda nado, Ostaje na kojoj svijet!</p> <p>Jest Bunjevci, bratjo mila, Kojim mladih još u žila' Vrela krvca ključa, vrije, A živahno srčce bije, Na Vami je prvim red!</p> <p>Vrieme skupo ne gubite, Svi prosvjetu obljubite, Ter iz svijuh vaših snaga' Gon'te tanu tu bez traga, Što vam krije mili rod.</p> <p>Dok u vami krvca vrije, I živahno srčce bije, Duk su čile u vas sile, Dok vas niko zovu Vile, Lahk i sladak ti je trud.</p> <p>Što koj može neka čini, A za drugo se nebrini, — Što tko riečju kad govori, Nek u djelo to pretvori, — Pak će doći rodu spas!</p> <p>Ta pogledajte bratju inu, Što rade za domovinu; Ruse, Čeha i Poljake, Moravane i Slovake, Prosvjeta jim kako sja . . .</p> <p>Pogledajte bratju bližu, Kako sviest u rodu dižu; Gledj' Dalmata, gledj' Hrvata, Gledj' Slovence i Srba brata, Kako cvjeta njihov rad . . .</p>	<p>A Bunjevci zar da sami, U gluposti čamo tami? Bez ponosa svoga roda Budu viek za tudj mlin voda I za tudju hasnu tek?</p> <p>Ne! ne! bratjo, to ne dajte, Dižite se, oružajte! Latite se umna rada, Da Vam narod ne propada Sa nemara ko do sad!</p> <p>Oružje Vam znanost budi, Ljubav roda grij Vam grudi; Svog jezika njegovanjem, Samosviesti poticanjem, Prosvjeta će u rod doć.</p> <p>Jest, prosvjete sunce drago, Samo nosi rodu blago! Bez nje nema ni slobode, Bez nje slepi slepe vode, Bez nje sruja rod u jaz!</p> <p>S tog Bunjevci, bratjo mlada, S kojih raste rodu nada, Svi, svi listom sad ustajte, Znanostju se oružajte, Da to sunce sijno pre.</p> <p>A tim će to pokazati, Da Bunjevka Vam je mati, Da ste njeni sineci pravi, Slavskom bratjom vjerni Slavi, Jedna krvca, isti duh!*)</p> <p style="text-align: right;">Milanko.</p>
--	---	---

*) Ova pjesmica no bi zgorega bila za deklamiranje prilikom beseda, siela ili školskih izpitah. (Ako ima kojeg živog učitelja bunjevca to će za svoju diku smatrati a naši djaci će je u društvu pjevati. Ured.)

Slika 10. Isječak iz „Bunjevačke i šokačke vile“ s pjesmom „Bunjevačkoj omladini“ Ilije Okrugića Srijemca (1872.)

u istom je glasilu dao tiskati i svoj prepjev ljubavne pjesme slovenskog preporodnoga pjesnika Franca Prešerna „Izgubljena vjera“. Kako se vidi iz navedenog, i Antunović kao urednik i Okrugić kao suradnik i preporodni djelatnik s iskustvom, držali su do toga da književni krug Hrvata Bunjevaca i Šokaca bude otvoren prema svim zbivanjima koja su značajna za književnost, napose onu Južnih Slavena.

Antunović je u svome prosvjetiteljskom radu bio dosljedan i nepopustljiv kao i Okrugić. Pisao je i putovao tražeći po slavenskom jugu dopisnike i pretplatnike za svoje novine. Na tim se putovanjima susreo i upoznao, osim s Ilijom Okrugićem, i sa fra Euzebijem Fermendžinom, Blažem Modrošićem i mnogim drugim prijateljima Slavenima. Među Antunovićevim suradnicima koji su djelovali preporodno u Srijemu, a koji su bili okupljeni oko njegove južnoslavenske ideje, ističu se, među ostalim, već spominjani Ilija Okrugić Srijemac, Jovan Hranilović te petrovaradinski pjesnik i učitelj Mijat Crnko (Rajković 2011, 115-116).

Antunović i Okrugić, družbujući kroz pisma, jedan drugome su bili podrška u prosvjetiteljskom djelovanju koji je bio sve samo ne jednostavan, napose Antunoviću. Iz njihove prepiske, uvijek s poštovanjem, a pokoji put i s određenom dozom humora, vidi se da su intenzivno komunicirali, da su izmjenjivali mišljenja, ideje i probleme na koje su nailazili u svome životu i radu, iz čega su se u konačnici razvili uspješna suradnja, ali i uzajamno poštovanje i lijepo prijateljstvo.

S obzirom na prilike 1870-ih u ugarskom dijelu Monarhije, ne čudi na kakve je sve brojne poteškoće nailazio Ivan Antunović u izdavanju novina, a i u preporodnom djelovanju općenito. Vlast je budnim okom pratila svaki korak njegovih suradnika i pretplatnika, koji su zbog svoga narodnoga osjećaja imali mnogo neprilika. I sam tiskar koji je tiskao novine bio je neprijateljski nastrojen prema *Bunjevačkim i šokačkim novinama*. Na to se Antunović potužio Iliji Okrugiću u pismu od 4. veljače 1871. godine: „Tiskar nam nije prijatelj, ko ni jedan Madjar; tako moram s njim obhadjat kao s jajetom... Ovaj naš tiskar misli da *gratuu* pokaziva, kad samo primi našim jezikom što u tiskaru... Toliko mi je puta već nabacio, da on rad mene mora jednoga slagara držati, koji zna toliko bunjevački kao naš Nadbiskup.“

No, Antunović je ustrajno radio, marljivo skupljao suradnike i pretplatnike. U tome su ga pomagali njegovi kolege svećenici i učitelji – u Bačkoj: kanonici Balog i Pletikosić, župnici Jerković i Gromilović i učitelj Budimac; u Baranji: Blaž Modrošić; u Banatu: Krašovani; u Srijemu: Ilija Okrugić. U Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji franjevci i svećenici preporučivali su i širili njegove novine. Imao je pretplatnika i u Srbiji i u Crnoj Gori. Tako su *Bunjevačke i šokačke novine* i *Bunjevačka i šokačka vila* doprle u sve krajeve gdje stanuju Južni Slaveni.

Stoga nije čudno da su ga njegovi protivnici prezreli zbog djelovanja u prosvjećivanju naroda, o čemu i piše Iliji Okrugiću u pismu od 1. svibnja 1871. godine: „Kad sam smierao ovaj ubogi list izaslati, onda sam na sve strane kucao, molio i prosio, gdje bih vrijednog pomoćnika našao, jer sam uvidio, da ću ja skoro malaksati i smalaksati, ali nigdi ga ne nađoh... Jedan mladić u dvanajsti sat ponudi se, od kojeg sam mislio kakvog takvog čovjeka naučiti, al ljuto sam se prevario... e kad sam i zdravlje i novce potrošio, onda sam ga odaslao, i opet preko četiri

mjeseca sve sam samac se mučio i pao i u krevet; rekao sam malobrojnim u Subotici prijateljem: evo Vam siromaštvo, ja ga dalje ne snosim. Onda su iznašli jednog mladića Subotičana, koji ima sposobnosti i jezik je priko jedne godine učio, pak vele da će kadar biti barem polu tereta na svoja ramena primiti, *vederemo*.“

Ipak, bez obzira na sve te poteškoće, Antunović je gorko žalio i za svojom *Vilom*, a o toj svojoj boli pisao je Iliji Okrugiću 30. ožujka 1875. godine: „Znam da *Vila* nije toliko koristila, kolika joj želja i dobra volja bila, al je moja bila, pak mi srcu prirasla; možete si misliti, koliko me je boli stalo, da se od nje rastanem... Vjerujte, da će me srdce bolit do groba... No, al zato sve do groba rad sam rodu služiti i što god bude sile i vremena to ću njemu žrtvovati.“

Kad je Blaž Modrošić primio posljednji broj *Vile* i pročitao poruku Ivana Antunovića, da mu svu svoju trudu ostavlja u baštinu, bio je iznenađen i o tome piše u svojim uspomenu: „Možete si misliti kako mi je pri srcu bilo. Ja kukavac, ubožki kapelanac, primam ogroman teret na slaba moja ramena! Tješio me iz Petrovaradina, naš dični Ilija Okrugić Srijemac: da mi veće odlike od Antunovića nema; samo se boji, da ne zapnem, jer sam siromašan kapelan. A ja primio njegovu uvaženu riječ, odlučim da list dalje izdajem i uređujem.“

Kao što se može vidjeti iz prepiske, Ilija Okrugić je podržavao i pomagao i Antunovićeve preporodna nastojanja u Bačkoj, a potom i nastojanja njegova nasljednika Blaža Modrošića da uređuje *Vilu* koju mu je Antunović prepustio.

O prijateljstvu i pobratimstvu Antunovića i Okrugića izrijeком govore njihova pisma koja su izmjenjivali od 1863. godine pa sve do samog kraja Antunovićevega života. Iako su intenzivno komunicirali, susreli su se samo jedanput, a o dogovoru oko posjećivanja i o samom posjetu govore neka Okrugićeva pisma koje je osim Antunoviću slao i Ivanu Evetoviću (Aljmaš, 15. svibnja 1860. – Bač, 10. srpnja 1923. godine), svećeniku, društvenom djelatniku i književniku, te Antunovićevom rođaku (Štefković 2007, 52-53).

Zanimljiv je Antunovićev odgovor 1881. godine kada ga je Okrugić pozvao u posjet. Na poziv mu je odgovorio u pismu 23. kolovoza 1881. godine na ovaj način: „Smio sam se, kad ste pomislio, da ću Vas ja iznenadit, ne zato, što valjda ne bih želio bio Vaše lice ugledati, već zato, što Vi mislite, da sam ja još i sada takav čovjek, da bih kadar bio, takva što umiljata izvesti. Ej! Pobro, davno je to bilo, kada sam ja rekao: Danas ili sutra Božjom pomoćju ili onamo idem, pak sam išo ne gledajuć, kakav je put il vrieme... Ali sad to je sve, sve *tempi passati*... Da, da, iznenadio bih Vas, al naopako, jel čekaste hitrog i bistrog uma starca, a najdoste mrzka i sebi i drugom, matorog čovjeka.“ U izvatku iz Antunovićevih pisama sačuvan je i komentar Ilije Okrugića na ovaj Antunovićev odgovor: „I suviše čednosti i omalovaženja, jer kad ga prviput i posljednji put vidih 26. svibnja 1887. došavši mi u pohode, spoznadoh na njemu, kraj sve njegove boležljivosti, dosta krjepka, živahna, umilna i ugledna starčića.“

Kada je mađarski ministar prosvjete, preko Antunoviću nadređenog nadbiskupa, uspio ishoditi zabranu *Bunjevačkih i šokačkih novina* 1873. godine, *Vila* je nastavila izlaziti. Međutim, nakon te godine Okrugić više nije surađivao u njoj. Od 1874.

godine objavljivao je u časopisu *Istok* i u Šenoinu *Vijencu*. No, to nikako ne znači da su se Okrugić i Antunović udaljili kao ljudi i prijatelji, o čemu svjedoči njihova prepiska sačuvana do 1881. godine, a također i Okrugićeva prigodnica „Nadgrobna tužaljka za Presvietlim i Prečasnim Ivanom Antunovićem, naslovnim biskupom Bosanskim i velikim predstavnikom kaločkim, žarkim rodoljubom šokačko-bunjevačkim, dne 13. siječnja 1888. u 6 sati večerom blago u Gospodinu preminuvšim“. U toj tužaljci napisanoj 6. veljače 1888. godine Okrugić oživljava uspomene na pokojnoga prijatelja preplavljen dubokim emocijama, a s velikim poštovanjem i za njegov pastoralni, i za njegov rodoljubni i ljudski lik, s nadom da će Bunjevci i dalje raditi na ostvarivanju njegovih preporodnih ideja te da njegova postignuća na taj način neće izgubiti smisao. Navedena prigodnica sadrži i zanimljive podatke o Antunovićevom posjetu Petrovaradinu, kada je pohodio svetište Gospe Tekijske, a i prijatelja Okrugića u ljeto 1887. godine nakon jednog od svojih putovanja po Europi. Taj susret bio je pun radosti za obojicu:

*O to milje! što ti iz očih sieva
O! ta čednost pravo djevičanska!
O! ta ljubav koja zaodjeva
Rod svoj i sva plemena slavjanska!
O! ta tvoja mudroriečna zbilja!
A šala ti puna rodnog milja!
Sve to izkusih za malo časovah,
Te stog većma ljubljah te i štovah!* (Melvinger 2011, 130)

Okrugić nadalje spominje i svoje pismo, koje je uputio Antunoviću, sa željama da ga Majka Božja uzdrži na životu, crkvi, vjernicima, domu i rodu, kada je čuo da mu je „Pobro“ bolestan. A da mu je Antunović bio prijatelj u svim životnim iskušenjima svjedoče i ovi stihovi:

*Tko će odsad pozdrava milena
Slat mi, tješit, čeličit mi grudi,
Kad zasikće, ogavna jezika,
Na me opet zloba odmetnika?
Tko me bodrit, a za roda dobro?
Tko mi klicat: Pjevaj, dragi Pobro!* (Melvinger 2011, 131)

Da je Antunović nastavio i nakon svoje smrti živjeti u sjećanjima Ilije Okrugića, govore i pisma koje je Okrugić slao Ivanu Evetoviću. Takvo je i pismo poslano 13. siječnja 1893. godine, u kojemu je Okrugić o Antunoviću napisao sljedeće: „Šteta, na vijek šteta, što On (Ivan Antunović) iza tolikog za buđenje svojih Bunjevaca uložnog rada i žrtava, uvijek još rano, uistinu ode. Jošte im je trebovao, da koju godinicu poživi, a da bi upoznali sve plemenite namjere njegove, te se ne otuđivali – kao što gdje koji danas čine – od miloga roda svoga. Šteta također, što se Njegov spomen barem, u bunjevačkim listovima češće ne ponavlja; jer i to bi na pobudu Bunjevcem služilo. Ali tako, ode moj mili Pobro Ivo, spominjan danas samo međ rođacima svojimi, dočim ga je većina Bunjevaca, kao što mi se sam potužio, onako kao što bi

valjalo, ne cjelina, ne štovala. Utjeha mu duši može biti na drugom svijetu jedina, što je i on kao drugi Velikani, nezahvalnost za svoja dobra i plemenita djela počeo i to od svojih sunarodnika“ (Rajković 1997, 22).

I u pismu punom uzvišenih emocija koje je Okrugić poslao Evetoviću 13. prosinca 1893. godine, Okrugić priziva u sjećanje svoj prvi i zadnji susret s Antunovićem: „Vidiste dakle moje Tekije. To mi je također drago; jer me uspomena na mog dragog Pobru Ivu i šnjima nekim uzvišenim načinom veže; naime u njima je On, kad me prvi i posljednji put pohodio, dočim smo se od god. 1863. samo pismeno spoznavali i pobratili, svetu Misu 26. svibnja 1887. godine odslužio i zatim u kućici mojoj vinogradskoj kafu posrkao, isti dan kod mene ručao, te okrenuv plan svoj, popodne željeznicom otputovao, kako se nigda više vidjeti nećemo, dočim je sljedeće godine 13. siječnja umro, a dva mjeseca prije smrt mi svoju u pismu naglasio počevši riečima: *Memento mori!* I tako ja premake svakidan, njega se osobito sjetjam, kad na Tekijah sv. Misu služim. Uživao rajsko veselje, te se tamo za me i sav bunjevački rod molio!“

Doba procvata Kalače, kao žarišta preporodnoga buđenja Hrvata Bunjevaca i Šokaca u Ugarskoj, koje je također potaknulo i daljnji kulturni procvat grada Subotice, trajalo je razmjerno kratko, ali je bilo od ključnog značenja jer je utjecalo na zaustavljanje mađarizacije u tim sjevernim prostorima. U tome su pogledu zasluge Ivana Antunovića nemjerljive, a njegov se pobratim Ilija Okrugić s velikim žarom pridružio njegovim rodoljubnim nastojanjima. Suradnja Antunovića i Okrugića ostavila je dubokog traga u njihovim životima, a pokazala se i vrlo poticajnom u njihovu preporodnom i književnom djelovanju.

O smrti Ilije Okrugića

Prije svoje smrti, Okrugić je podijelio svoj skromni imetak, do kojeg je prvenstveno došao zahvaljujući svome literarnom radu, a četiri tisuće forinti je ostavio za „svoju miljenicu“ Gospu Tekijsku koju je iznimno štovao za života, i nešto više od dvije tisuće forinti za kapelicu Gospe od mira koja se nalazi u rodnim mu Srijemskim Karlovcima. Umro je u Petrovaradinu 30. svibnja 1897. godine. Vijest o njegovoj smrti donosi i đakovački *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* 15. lipnja 1897. godine: „Dne 30. svibnja t. g. u sedam ura u jutro, upravo kada se je u župnoj crkvi sv. Jurja u Petrovaradinu gradu obdržavalo klečanje, preminuo je vredni starina Ilija Okrugić, župnik rečene crkve. Ma da je čestiti pokojnik već od prošle jeseni pobolijevao, pače njeko vrijeme lebdio iznad smrti i života, to nas je njegova smrt ipak iznenada zatekla, jer smo čuli, da se je oporavio i jer nismo mogli misliti, da će čovjek onake gradje tako lako upali porebrice podleći. Ele i najjači ljudi gredu iz nenada onamo, kamo se za vazda grê; a pokojniku služi na utjehu, što se je kako za dugotrajne svoje bolesti više puta, tako i u oči same smrti za zadnji puta s Bogom pomirio“ (Cepelić 1897, 104-105).

Sahranjen je u Tekijskom svetištu kako je i želio, a ispratili su ga brojni vjernici i prijatelji. Naime, Okrugić je za života stekao poštovanje i priprostog puka

i mnogih istaknutih intelektualaca. Imao je veličanstveni pokop 31. svibnja 1897. godine koji je predvodio Franjo Alijuš, dekan i župnik župe Uzvišenja sv. Križa u Petrovaradinu (Ljudevitdolski), a posmrtni govor održao je njegov prijatelj Jovan Hranilović. Prigodnim govorom punim hvale ispratili su ga i prvaci srpske knjige dr. Milan Savić i profesor Aleksandar Sandić. „Reč smrtna nad otvorenim grobom – „avitronoši“ Iliji Okrugiću-Sremcu, književniku, pesniku, hrvatskom i srpskom (dne 19/31. maja 1897. kraj crkve Gospe Snežne – pod Varadinom)“ profesora Sandića objavljena je i u *Brankovom kolu*²⁴, a započinje riječima „Oče Ilija, svešteniče revnosni, književniče narodni, pesniče rodoljubni, *mirijo* braće zavađene, zlatna kopčo Srpstva i Hrvatstva, viteže svetog Save i Danila – kud si nagao, suncu na zahodu, eto pod noć!“ (Sandić 1897, 731-736). Nazvavši ga prijateljem i pobratimom, Sandić se prisjećao Okrugićeva života i njegova predanog djelovanja i kao svećenika i kao književnika, ali i kao dobra čovjeka.

Slika 11. Grob Ilije Okrugića Srijemca na Tekijama

Mjesto posmrtnih ostataka Ilije Okrugića, zaslužnog svećenika i doprinositelja kulturi u vojvođanskome dijelu Srijema, nalazi se pored tekijске crkve na njezinoj lijevoj bočnoj strani okrenutoj prema Dunavu, u svetištu Snježne Gospe, koju je predano štovao i slavio cijeloga života. Grob je pokriven kamenom pločom. U okviru ležeće ploče urezan je križ, a ispod njega je ime Ilija Okrugić, opat. Poviše groba na mramornoj ploči ugrađenoj u zid crkve nalazi se križ i natpis s epitafom Jovana Hranilovića, iz kojih se da iščitati, među ostalim, da je bio odlikovan kao kavalir crnogorskog reda Danilova i komandir srpskog reda sv. Save:

„Ovdje počiva u miru Božjem,
ILIJA OKRUGIĆ SRIJEMAC
Opat sv. Dimitrija Srijemskog

²⁴ *Brankovo kolo* je list za zabavu, pouku i književnost. Izlazio je u Srijemskim Karlovcima od 18. svibnja 1895. godine do 30. lipnja 1914. godine. Danas postoji i u digitalnom obliku na web-stranici *Digitalne narodne biblioteke Srbije* (vidi: <http://scc.digital.bkp.nb.rs/document/P-0044-1897>)

Župnik grada Petrovaradina,
 Kavalir crnogorskog reda Danilova,
 Komander srpskog reda sv. Save,
 Pjesnik i književnik.
 Rođen 17. svibnja 1827., umro 30. svibnja 1897.“
 Svećeniče, pjesniče i družo,
 Kakovi se ne rađaju često,
 Dva plemena na grobom ti tuže,
 Ponajbolji s tobom im je nesto,
 Hrvatska naša mila mati
 Ime će ti zlatom okovati.²⁵
 J. Hr.

Čuvari uspomene na Okrugićev lik i djelo

Bez sumnje, za očuvanje uspomene na Iliju Okrugića ključna je njegova rukopisna ostavština koja se danas čuva u Rukopisnoj zbirci Biblioteke Matice srpske. No, zanimljivo je da o tome kako je ondje dospjela postoje dvije priče koje su iznjedrile brojna pitanja tko je predao ostavštinu Matici srpskoj. U jednoj od tih priča ključnu ulogu ima Okrugićeva sestra Filipina, a u drugoj Okrugićevi prijatelji Jovan Hranić i Franjo Malin.

Okrugića su nadživjele njegove dvije sestre, starija Adela i mlađa Filipina (Filka). Prema nekim izvorima, brigu o njegovoj rukopisnoj ostavštini koja se sastojala od 120 rukopisa preuzela je sestra Filka, koja ju je predala Matici srpskoj u Novom Sadu na čuvanje. O Filipininome privatnom životu doznajemo iz pisma Stanislava Prepreka župniku iz Morovića Iliji Martinoviću 31. ožujka 1977. godine, u kojemu Preprek piše o svome osobnom sjećanju na nju, te iz njegovih kazivanja Đuri Rajkoviću s kojim je surađivao do kraja života. Preprek je poznao gospođicu Filipinu, koju su od milja zvali „fajla Filka“, zahvaljujući svojoj tetki, očevoj sestri, koja je bila s Okrugićem i njezinom sestrom u vrlo dobrim odnosima pa je on kao desetogodišnji dječak imao prilike da je posjeti. U sjećanju mu je ostala vrlo lijepo uređena soba, te kako je uvijek s uživanjem promatrao Okrugićeve rukopise u velikim staklenim ormarima, kojih je bilo oko stotinu, a mogla su se vidjeti i neka Okrugićeva tiskana djela. Tetka je Prepreku dala i malu Okrugićevu fotografiju, a sjeća se da je u njezinoj sobi visio i Okrugićev uljni portret, vjerojatno Filkin dar, kojemu se kasnije gubi trag. Kadgod bi govorio o tim posjetima, Preprek je naglašavao da je upravo gospođica Filipina sve rukopise svoga brata predala Matici srpskoj u Novom Sadu i da je

²⁵ Značenje stiha „Dva plemena nad grobom ti tuže“ nisu svakom razumljiva pa nije suvišno objasniti da ta dva plemena označavaju Hrvate i Srbe kao najstarije narode na ovome tlu. Izraz „dva plemena“ zbunjuje jer se zna da danas pleme nije isto što i narod, međutim nekad se i narod nazivao plemenom. Uz to, činjenica da je Okrugić bio gorljivi promicatelj sloge i bratstva, osobito između Hrvata i Srba, te da ga se smatra istaknutom osobom i kod jednih i kod drugih, dodatni su dokazi da je riječ baš o ta dva naroda (Rajković 1997, 20).

to bilo poznato. Prepek je Okrugićeve rukopise promatrao 1909. i 1910. godine pa je stoga nepojmljivo da su se istodobno nalazili i kod Hranilovića. Doduše, dramski rukopisi postoje u dvije, pa i u tri varijante, no samo deset dramskih radova imaju te varijante, što bi iznosilo najviše 30 rukopisa. Budući da prema tome postoji još 69 rukopisa u unikatu, ostaje prazan prostor za nagađanja na koji je način ostavština zapravo dospjela u Matičnu zbirku, tim više jer članak iz *Letopisa Matice srpske* iz 1956. godine donosi drugačiju priču. U članku „O rukopisnoj ostavštini Ilije Okrugića Sremca“ iz *Letopisa Matice srpske*, Triva Militar navodi da je nakon smrti Ilije Okrugića 1897. godine njegovu rukopisnu ostavštinu preuzeo tadašnji novosadski rusinsko-unijatski prota Jovan Hranilović, književnik i pjesnik, ali i dugogodišnji Okrugićev suradnik i prijatelj, te ju je čuvao kod sebe do svoje smrti 1924. godine. Tada ju je preuzeo Franjo Malin, kojega su vezale prijateljske veze i sa Okrugićem i sa Hranilovićem. Budući da je Malin bio bibliotekar Matice srpske, on je Okrugićeve rukopise prenio u Matičinu rukopisnu zbirku. Jedan manji dio Okrugićevih rukopisa ostao je u Hranilovićevoj rukopisnoj ostavštini te su zajedno s njom kasnije, prema nekim navodima, preko Vlodoja Jugovića dospjeli u Maticu hrvatsku (Militar 1956, 617). Unatoč ovome članku i vezama Jovana Hranilovića s Okrugićevim stvaralaštvom i ostavštinom, istina je, čini se, kako piše Rajković u *Hrvatskoj riječi* 2005. godine, da je Okrugićeva sestra Filipina ostavila cjelokupnu rukopisnu ostavštinu svoga brata Matici srpskoj u Novom Sadu, a u Maticu ju je predao Franjo Malin, tadašnji matičin bibliotekar, te prijatelj i susjed Stanislava Prepreka.

U rukopisnoj zbirci Biblioteke Matice srpske ima ukupno 120 Okrugićevih rukopisa, od toga 99 rukopisa književnih radova i 21 pismo (Militar 1956, 617). Od Okrugićevih rukopisa sačuvani su autografi gotovo svih njegovih dramskih radova: „Saćurica i šubara“, „Hunjkava komedija“, „Pišćeva kubura“, Prozor zatvoren ili otvoren“, „Grabancijaši“, „Dojčin Petar“, „Nešto iz života“, „Varadinka Mara“, „Miroslava“ i „Dramski fragmenti“. Svi se ovi rukopisi nalaze u dvije, a neki čak i u tri varijante. Osim navedenog, ima i rukopisa sedam dužih i kraćih pripovijedaka, više historiografskih članaka i drugih napisa. Još je veći broj Okrugićevih radova u stihu, pa su tako sačuvani poduži epski spjevovi: „Srijemska vila“, „Seljanka“, „Opsada Beograda“, „Varadinijada“, „Slavospjev Ivanu Kapistranu“, „Skender-beg“, „Ivan Zakladi“, „Posestrimstvo ili Smrt Boić Atil-age Zemunskog“, „Glasinke Srčanice“, „Posestrimstvo“, „Čvor“, „Iskustvo“, „Vilina vodica“ i „Čudnovate diple“ (Isto, 617). Uz to još ima osam epskih pjesama i balada, zatim zbirka pjesama „Pjesmice Jadovanke i Milovanke“ i velik broj zbirki lirskih, rodoljubnih i prigodnih pjesama.

Poseban dio Okrugićeve ostavštine čine njegova pisma. Neka od njih su upućena biskupu Strossmayeru, Ljudevitu Gaju, Lazi Kostiću, Aleksandru Sandiću, dr. Milanu Saviću, Stevanu V. Popoviću, Jovanu Grčiću i drugim prijateljima. Sva su njegova pisma zanimljiva sadržaja i izvor su informacija iz njegova života. Tako se iz pisama upućenih biskupu Strossmayeru da zaključiti da ga je Okrugić iznimno poštovao, ali isto je tako „energično dao izraza i svome bolu i žaljenju što ga veliki biskup nije udostojao dovoljno pažnje i crkvenog odlikovanja, pa mu je stoga tim

više činilo zadovoljstva i radosti, kada je odlikovan sa Cetinja Danilovim ordenom i u Beogradu ordenom sv. Save²⁶ (Isto, 617).

I u suvremeno doba ima pojedinaca koji su se trudili i trude se očuvati uspomenu na velikana Iliju Okrugića. Među njima je bio, primjerice, svestrani skladatelj i orguljaš Stanislav Preprek, koji je mnogo toga doznao o Okrugiću zahvaljujući svome ocu Mateju koji je bio Okrugićev orguljaš u crkvi sv. Jurja. (Rajković 2000, 7-8). Zatim, dr. Robert Paulović²⁷ sa svojim predavanjem prigodom proslave 60. godišnjice smrti pjesnika Ilije Okrugića Sriemca, koje je održano na pjesnikovu grobu 2. lipnja 1957. u 16 sati. Tu su još i dva župnika iz Strizivojne i Morovića, Mitar Dragutinac koji se živo zanimao za Okrugićevo stvaralaštvo (što se vidi i iz prepiske sa Stanislavom Preprekom tijekom 1969. godine), te je o Okrugiću pisao i u *Vjesniku Đakovačke biskupije* (Dragutinac 1954, 177-178), i Ilija Martinović, koji je upozorivši na činjenicu da je bez ikakva spomena u javnosti minula 150. obljetnica rođenja i 80. obljetnica smrti zaslužnoga hrvatskog književnika, pjesnika i skladatelja, svećenika Ilije Okrugića, objavio članak pod naslovom „Ilija Okrugić – Srijemac“ u zagrebačkom časopisu za duhovnu glazbu (danas glasilo Instituta za crkvenu glazbu) *Sv. Cecilija* (Martinović 1978, 107-108). Profesor Đuro Rajković, pijanist i glazbeni spisatelj iz Petrovaradina, u više je navrata pisao o Iliji Okrugiću (za razne enciklopedije, leksikone, časopise, listove i dr.), upozoravajući na njegov značaj i kao svećenika i kao kulturnog djelatnika s ciljem da se njegov lik i djelo ne zaborave. Među ostalim, Rajković je za časopis *Klasje naših ravni* 1997. godine priredio članak o dvostrukom jubileju Ilije Okrugića – Srijemca. Riječ je bila o 170. godišnjici njegova rođenja i 100. godišnjici njegove smrti. Članak je objavljen godinu kasnije (Rajković 1998, 27-32). Također je važno spomenuti i dva znanstvena skupa „Dani Ilije Okrugića“ održanih u suradnji Udruge Zemunaca u Republici Hrvatskoj i Zajednice Hrvata Zemuna Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ Zemun, nakon kojih su otisnuta dva zbornika s vrijednim radovima uglavnom posvećenim Iliji Okrugiću. Tematska okomica *Zbornika radova s prvog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu 20. – 21. svibnja 2005.*, koji je održan u prostorijama Knjižnice i čitaonice „Ilija Okrugić“ u Zemunu, u Zmaj Jovinoj kbr. 24, bila je „Zemun i Zemunci u riječi i slici“. Znanstveni skup je otvorio i pozdravni govor održao dr. sc. Vlatko Ru-

²⁶ Tijekom posljednjih dviju godina svoga života, 1896. i 1897., Okrugić je napisao i dvije prigodnice crnogorskome knezu Nikoli I. Petroviću, te dvije prigodnice u kojima glorificira, dakako, na idealistički način prijateljstvo spomenutog kneza i srpskog kralja Aleksandra Obrenovića. O Okrugićevom odnosu sa Crnom Gorom pisala je Jasna Melvinger u svojoj knjizi „O Iliji Okrugiću Srijemcu“ (Subotica, 2011, 143-156).

²⁷ Robert Paulović, iako se rodio u Zemunu 24. studenoga 1890. godine, bavio se problematikom povijesti Petrovaradina, točnije, Petrovaradinske tvrđave, na što ga je potaknula Schamsova knjiga „Petrovaradein und seine Umgebung“, objavljena oko 1810. godine u Budimpešti, ali i činjenica da mu je otac dr. Petar Paulović Petrovaradinac, pa je Robert često dolazio na njegov posjed u Petrovaradin, a 1919. godine se i nastanio u njemu. Poznat je, među ostalim, i po tome što je napisao veći rad „Istorijat Petrovaradina“, prema kojemu je kasnije nastala knjižica iz koje vodiči po Petrovaradinskoj tvrđavi izvještavaju posjetitelje tvrđave i njezinih laguma. Pisao je i o sudbinama zatvorenika u Petrovaradinskoj tvrđavi, među kojima je bio i A. G. Matoš. (Ljiljana Radujko i Ljiljana Turšić, *Petrovaradin – jučer, danas, sutra*, Novi Sad 2005, 139-141).

kavina, tadašnji predsjednik Udruge Zemunaca u Republici Hrvatskoj, te inicijator i organizator skupa, a među izlagačima su bili mr. sc. Antun Kolarević, dr. sc. Jasna Melvinger, Jasna Ivančić, dr. sc. Šimun Jurišić, prof. Ružica Černi, Josip Škvorc, te dr. sc. Vlatko Rukavina, koji su kao poznavatelji života i djela Ilije Okrugića iznijeli ono što je napisao taj svestrani svećenik, nažalost, još uvijek premalo poznat široj (hrvatskoj) javnosti. *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu 25. – 26. svibnja 2007.*, održan prigodom 180 godina od rođenja i 110 godina od smrti Ilije Okrugića, a u organizaciji Udruge Zemunaca u Republici Hrvatskoj, tematskog je naslova „Znameniti Zemunci i Srijemci“. Prvi dio *Zbornika*, od ukupno tri, posvećen je Iliji Okrugiću, a radove o njemu su priredili Jasna Melvinger, Marko Kljajić, Cvijeta Pavlović, Jasna Ivančić, Đuro Rajković i Vlatko Rukavina. Drugi dio *Zbornika* nosi naslov „Znameniti Zemunci i Srijemci“, a treći dio „Zemun i Zemunci u riječi i slici“.

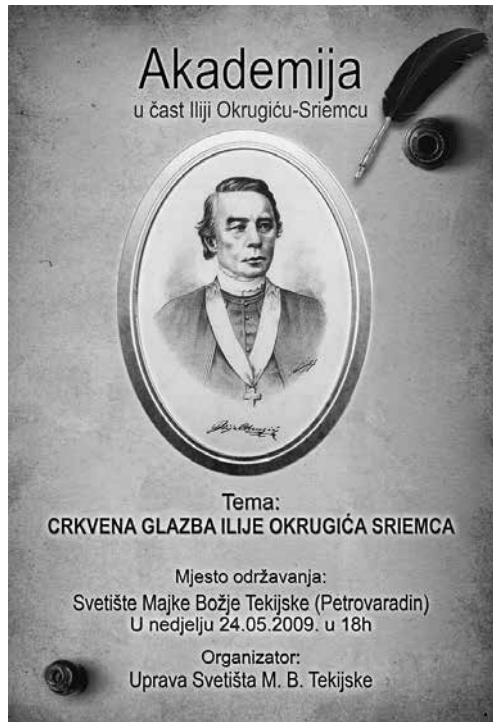
Danas ime Ilije Okrugića nosi hrvatska udruga koja okuplja zemunske Hrvate. Riječ je o Zajednici Hrvata Zemuna Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ Zemun utemeljena 2002. godine, a aktualni predsjednik je Zvonimir Rajković (Bara, Žigmanov 2009, 90). Također je snimljen film „Ilija Okrugić – domovino slatko milovanje“.²⁸ Nastao je u produkciji Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“, a prikazan je 11. lipnja 2014. godine u Art kinu „Lifka“ u Subotici. Riječ je o prvom u nizu igrano-dokumentarnih filmova o znamenitim Hrvatima koji su živjeli i stvarali na području Srbije. Film je nakon beogradske premijere prikazan u nekoliko gradova, a njegov autor redatelj Stipe Ercegović zadovoljan je prijemom ovoga ostvarenja kod publike.²⁹ Nadalje, u Okrugićevom rodnom mjestu Srijemskim Karlovcima, kao i u Petrovaradinu u kojemu je ostavio dubok trag, postoje i danas ulice s njegovim imenom. U knjizi *Petrovaradin – jučer, danas, sutra* Verica Modri je opisala Okrugićevu ulicu u Petrovaradinu. Nekada je to bila ulica dugih drvenih taraba, a Okrugićevo je ime podsjećalo na velikoga čovjeka koji je, iako je bio svećenik, razumio čežnje ljudi, bio je miljenik muza (među kojima posebno mjesto zauzima vječna Milka), govornik, pjevač, gitaraš, čovjek vesele ćudi i vedra humora, a ulica posvećena njemu oživljava stare uspomene duž drvenih oronulih taraba kroz pjesmu Milki koja se pjevala pod prozorima: *Ti si, Milko, moja, moja, moja...* (Modri 2005, 54-55).

Među čuvarima uspomene na Okrugića ne smijemo izostaviti ni Biskupijsko svetišta Gospe Tekijske koje je zakoračilo u drugu godinu nadolazeće trogodišnje proslave jubileja 300. obljetnice Tekijskog svetišta. Prva godina proslave bila je pos-

²⁸ Vidi: „Snimanje filma o Iliji Okrugiću-Srijemcu“, na: <http://www.matis.hr/index.php/hr/aktivnosti/dogadanja/2902-snimanje-filma-o-iliji-okrugicu-srijemcu>; (pristupano: 05. 02. 2015.); „Film o Iliji Okrugiću prikazan i u Subotici“, na: <http://www.zkvh.org.rs/misija/2257-film-o-iliji-okrugicu-prikazan-i-u-subotici>; (pristupano: 05. 02. 2015.)

²⁹ U Zajednici Hrvata Zemuna „Ilija Okrugić“ od 2005. do 2007. dužnost predsjednika obnašao je Stipe Ercegović. Za vrijeme njegova mandata organizirano je i realizirano 18 različitih manifestacija (književne večeri, tribine, izložbe, priredbe i dr.). S Jasnom Melvinger priredio je i izdao knjigu „Lirika“ u kojoj su, uz bogate ilustracije, objavljene sve lirske pjesme Ilije Okrugića – Srijemca. Stipe Ercegović je danas predsjednik Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“ (Hemar 2011, 179-180).

većena opatu Iliji Okrugiću Srijemcu, te je posebnim kulturnim sadržajem u organizaciji spomenutog svetišta u Petrovaradinu i župi Presvetog Trojstva u Srijemskim Karlovcima, 27. rujna 2014. godine u Kapeli Gospe od mira održan svečani koncert pod nazivom „Nek ori Iliji Okrugiću u čast“.³⁰ Izvodeći Okrugićeve kompozicije, u glazbenom dijelu programa sudjelovao je zbor Hrvatskoga kulturno-prosvjetnog društva „Jelačić“, kao i crkveni pjevači petrovaradinskih župa. Novosadski *Gradanski list* donosi nešto stariju vijest 12. lipnja 2008. godine o Akademiji u čast Ilije Okrugića u članku „Čovek koji je zadužio Srem“. Spomenuta akademija s temom „Ilija Okrugić Srijemac i Tekijska crkva“ održana je u svetištu Majke Božje Tekijske, u Petrovaradinu, nakon svečane mise i polaganja vijenca na Okrugićev grob. Tom je prigodom o izgradnji Tekijske crkve, kao i o Okrugićevoj ulozi u njezinoj obnovi, govorio Davor Martinčić, voditelj povijesne istraživačke sekcije pri HKPD-u „Jelačić“ iz Petrovaradina, dok je o unutarnjem preuređenju govorio Petar Pifat, tada kustos na Tekijama, a danas voditelj Tekijskog svetišta Gospe Snježne i predsjednik HKPD-a „Jelačić“. Naredne 2009. godine održana je još jedna akademija u čast Iliji Okrugiću – Srijemcu također u organizaciji Tekijskog svetišta na temu „Crkvena glazba Ilije Okrugića“.

Slika 12. Plakat akademije „Crkvena glazba Ilije Okrugića“ održane 2009. godine na Tekijama

³⁰ Vidi: „Ilija Okrugić Srijemac među Karlovcanima i Petrovaradincima“, <http://www.tekije.com/ilija-okrugic-srijemac-medu-karlovcanima-i-petrovaradincima/>; (pristupano: 05. 02. 2015.)

Popriličan broj Okrugićevih djela otisnut je u XIX. stoljeću, ali je većina ostala u rukopisu, stoga posebno mjesto među „čuvarima uspomene na Iliju Okrugića“ ima i dr. sc. Jasna Melvinger, pjesnikinja, romanospisateljica, jezikoslovka i sveučilišna profesorica rodom iz Petrovaradina koja je od 2007. godine pripremila je i predgovorila (ili pogovorila), šest knjiga pjesničkih i dramskih djela Ilije Okrugića: *Glasinke* (2007), *Tri povijesne drame* (2007), *Šaljive poeme* (2010), *Hunjkava komedija* (2011), autorica je i knjige *O Iliji Okrugiću Srijemcu* (Književnopovijesni i jezikoslovni članci i rasprave) koja je objavljena u Subotici 2011. godine, a priredila je i *Narodne pjesme iz književnih djela i sakupljačke ostavštine Ilije Okrugića Srijemca* koja je objavljena 2012. godine, također u Subotici. Riječ je o knjizi u kojoj je sabrano ukupno 59 narodnih pjesama podijeljenih u sedam tematsko-sadržajnih cjelina i nekoliko podcjelina kao što su prigodne pjesme (pjesme uz narodne obrede i običaje: dodolske, koledarske, đurdevdanske, kraljičke; napitnice vinske, napitnice svatovske; pripjevi i poskočice u kolu, sljepačke tužaljke i naricaljke), mitološke pjesme, ljubavne pjesme (ljubavne kratke, romance, erotske), porodične, elegijske, baladne pjesme i pjesme šaljivo-podrugljive. Osim toga, u knjizi su objavljeni bibliografski i kataloški podaci te svakako vrijedan doprinos razumijevanju poveznice Ilije Okrugića i narodnih pjesama u vidu pogovora koji je napisala priređivačica knjige. Među brojnim nagradama koje je Jasna Melvinger primila za svoj rad nalazi se i Nagrada *Ilija Okrugić Srijemac* koja joj je dodijeljena 2010. godine.

Među književnim ostavštinama na Odsjeku za povijest hrvatske književnosti pri Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu nalazi se i mala književna ostavština Ilije Okrugića. Obuhvaća autograf pisma iz 1882. godine, koji je objavio prof. M. Stahuljak (Građa br. 19, 219-225).

Zaključak

Ilija Okrugić Srijemac, opat sv. Dimitrija Srijemskog i dugogodišnji petrovaradinski župnik, svojim je predanim pastoralnim i plodnim književnim radom ostavio duboki trag ne samo u Srijemu, nego i u Hrvatskoj i u Srbiji. Pamtimo ga kao izuzetno svestrana duhovna čovjeka, jer se iskazao ne samo kao svećenik nego i kao kulturni i javni djelatnik. Poznat je kao književnik, vrsni poznavatelj narodnoga života, narodnih običaja i povijesnih zbivanja, te kao veliki zaljubljenik u glazbu i vrlo vješt ishitritelj napjeva, s tim da su njegova najbolja književna ostvarenja pučki igrokazi. Kao javni djelatnik slijedio je biskupa Josipa Jurja Strossmayera, te je pod njegovim utjecajem prigrio Ilirski pokret dok je ekumensko djelovanje u pravcu pomirbe Hrvata i Srba, odnosno katolika i pravoslavaca, obilježilo njegovu svećeničku službu. Također je pozdravljao i gorljivo podržavao preporodne napore biskupa Ivana Antunovića među Bunjevcima i Šokcima, s kojim se, osim što je uspješno surađivao, pobratimio i prijateljiio. Iako je bio svećenik, Okrugić nije pisao samo djela nabožne tematike, nego se rado bavio temama iz svakodnevnice običnog puka i njihovim sudbinama koje su se nerijetko ispreplitala s političkim i društvenim prilikama doba u kojemu je živio. Iako je mnogo prijateljevao i surađivao sa Srbima, nikad nije krio

niti zaboravio da je Hrvat te je svaku prigodu koristio da iskaže ljubav prema svojoj hrvatskoj domovini. Stoga ne čudi što ga se smatra i hrvatskim preporoditeljem, prvenstveno značajnim za Srijem, a tijekom 1870-ih, za vrijeme tzv. zakašnjelog preporoda među ugarskim Bunjevcima i Šokcima, i za Bačku.

Izvori

Dokumentacija o Okrugićevoj obnovi Tekija iz svetišta Gospe Snježne koju je za potrebe rada dao Petar Pifat.

Matice krštenih župe Kukujevci. 1854. Arhiva župe Kukujevci

Pismo Ivana Antunovića Iliji Okrugiću od 4. veljače 1871. godine

Pismo Ivana Antunovića Iliji Okrugiću od 1. svibnja 1871. godine

Pismo Ivana Antunovića Iliji Okrugiću od 30. ožujka 1875. godine

Obrednik Biskupije bosansko-djakovačke i sriemske izdan po naredbi preuzvišenoga, presvietloga i prečasnoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera, Zagreb, 1878.

Odgovor Ivana Antunovića Iliji Okrugiću na poziv da dođe u Petrovaradin od 23. kolovoza 1881. godine

Antunović, Ivan. *Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom*. Beč, 1882. godine

„Nadgrobna tužaljka za Presvietlim i Prečasnim Ivanom Antunovićem, naslovnim biskupom Bosanskim i velikim predstavnikom kaločkim, žarkim rodoljubom šokačko-bunjevačkim, dne 13. siečnja 1888. u 6 sati večerom blago u Gospodinu preminuvšim“, Petrovaradin, 1881. godine

Ilija Okrugić – Srijemac. 2005. *Sastanak vila na Velebitu, u Trnavi i Đakovu, prilikom pedesetljetnog slavlja zlatne mise Josipa Jurja Strossmayera, 1888. godine*. 2. izdanje. Đakovo: Matica hrvatska, ogranak Đakovo.

Pismo Ilije Okrugića Ivanu Evetoviću od 13. siječnja 1893. godine

Pismo Ilije Okrugića Ivanu Evetoviću od 13. prosinca 1893. godine

Sandić, Aleksandar. 1897. Reč samrtna Iliju Okrugiću – Sremcu. *Brankovo kolo*. Sremski Karlovci: 731-735.

Okrugić, Ilija. 1905. *Povjestna crtica postanka i daljnjeg razvitka tekija ili hodočasne kapele Tekijske Gospe kraj grada Petrovaradina*. II. izdanje. Novi Sad: Tiskara Gjorgja Ivkovića.

Kronika župe Zemun iz 1925. godine

Oglasna knjiga – Običajnik župe sv. Rok, Petrovaradin

Predavanje dr. Roberta Paulovića prigodom proslave 60. godišnjice pjesnika Ilije Okrugića Srijemca održano na grobu pjesnika 2. VI.1957. u 16 sati. 1957. Novi Sad: Matica srpska, sign. M 10 701

Pismo Mitra Dragutinca Stanislavu Prepreku. Strizivojna, 17. rujna 1969. godine

Pismo Stanislava Prepreka Iliji Martinoviću. Petrovaradin, 31. ožujka 1977. godine

Literatura

- Andrić Penava, Ivana. 2012. Iz glazbenog naslijeđa Petrovaradina: u povodu 90 godina od osnutka Omladinskog društva „Jelačić“ i Ženskog prosvjetnog društva „Zora“ iz Petrovaradina, *Godišnjak za znanstvena istraživanja*, 4: 142.
- Andrić Penava, Ivana, 2012. Đuro Arnold i Stanislav Preprek – spona Varaždina i Petrovaradina. U: Hrvoje Petrić i Ivan Obadić. *Historia Varasidensis. Časopis za varaždinsku povjesnicu*, sv. II. Varaždin.
- Andrić Penava, Ivana. 2011. Brodski, Aleksandar. U: Eduard Hemar (ur.). *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, sv. I. Zagreb – Subotica: Libera editio i Hrvatsko akademsko društvo: 102-103.
- Antologija srijemskih pisaca. Hrvatska riječ u Srijemu*. (Priredio: Dubravko Horvatić). 1995. Zagreb: Ogranak Matice hrvatske Tovarnik: 40-44, 227.
- Anišić, Andrija. 2010. Antunovićevo misao za naše vrijeme. Zagreb – Subotica: *Identitet bačkih Hrvata – Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa (Zagreb, 27. i 28. studenoga 2008.)*: 17-29.
- Bara, Mario i Žigmanov, Tomislav. 2009. *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti – osnovne činjenice*. Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.
- Batušić, Nikola. 2000. OKRUGIĆ (često i s pridjevkom Srijemac, Srimac), ILIJA. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga: 541-542.
- Berti, Ivan. 1938. Brošura *Majka Božja Tekijska*. Petrovaradin.
- Cepelić, Milko. 1897. † Ilija Okrugić. *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, br. 11. Đakovo: 104-105.
- Dević, Antun. 2006. *Župa Kukujevci*. Jarmina.
- Dragutinac, Mitar. 1954. Okrugićev „Malen božićni darak“. *Vjesnik Đakovačke biskupije*, god. VII. Đakovo: 177-178.
- Ercegan, Srđan. 12. 6. 2008. Čovek koji je zadužio Srem. *Građanski list*. Novi Sad.
- Gašić, Emerik. 2000. *Kratki povijesni pregled biskupija Bosansko-đakovačke i Srijemske*. Osijek: Tisak Prve hrvatske dioničke tiskare u Osijeku: 124.
- Hemar, Eduard. 2011. Ercegović, Stipe. U: Eduard Hemar (ur.). *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, sv. I. Zagreb – Subotica: Libera editio i Hrvatsko akademsko društvo: 179-180.
- Hranilović, Juraj. 1908. Ilija Okrugić – Srijemac. *Glas Matice hrvatske*, br. 19 i 20. Zagreb.
- Hranilović, Juraj. 1909. Okrugićeve lirske pjesme. *Glas Matice hrvatske*, br. 7 i 8. Zagreb.
- Hrvatska opća enciklopedija*. Sv. VIII. 2006. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža: 64.
- Szabó, Agneza. 1997. Strossmayer, Josip Juraj. *Hrvatski leksikon*, sv. II. Zagreb: 488.
- Ivančić, Jasna. 2007. Ilija Okrugić – hrvatski pučki dramatičar. Zagreb – Zemun: *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu*, 25. – 26. svibnja 2007. *Znameniti Zemunci i Srijemci*: 59-71.

- Jugović, Vlado. 1939. Nekadašnji gosti stare petrovaradinske (Schamsove) ljekarne. *Apotekarski vjesnik*, br. 21, Zagreb: 819-823.
- Kljajić, Marko. 1996. *Kako je umirao moj narod*. Subotica: 89-94.
- Kljajić, Marko. 2004. *Sveti Juraj u Petrovaradinu*. Petrovaradin: 95.
- Kljajić, Marko. 2007. Ilija Okrugić – Srijemac svećenik i teolog. Zagreb – Zemun: *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu*, 25. – 26. svibnja 2007. *Znameniti Zemunci i Srijemci*: 27-47.
- Kljajić, Marko. 2011. *Surčin kroz povijest*. Vinkovci.
- Kolarević, Antun. 2007. Ilija Okrugić – Srijemac: teolog – svećenik, pjesnik i pisac. Zagreb – Zemun: *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu*, 25. – 26. svibnja 2007. *Znameniti Zemunci i Srijemci*: 13-17.
- Kovač, Ante. 1956. Ilija Okrugić Sremac (povodom 70-godišnjice premijere *Šokice*). Novi Sad: *Letopis Matice srpske*, sv. 7 – 8: 95-105.
- Janković, Nada. 2003. OKRUGIĆ ILIJA – SREMAC. *Znamenite ličnosti Srema od I do XXI veka*. Sremska Mitrovica: Muzej Srema: 138.
- Lončarević, Juraj. 1990. *Hrvati u Srijemu*. Zagreb: 67, 86.
- Malin, Franjo. 1927. Ilija Okrugić Sremac: 1827 – 1927. *Letopis Matice srpske*. Novi Sad: god. 101, knj. 314, sv. 2: 278-281.
- Martinović, Ilija. 1978. Ilija Okrugić – Srijemac. *Sv. Cecilija*, god. XLVIII, br. 4, Zagreb: 107-108.
- Melvinger, Jasna. 2007. Ilija Okrugić – Srijemac i Zemun. Zagreb – Zemun: *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu*, 25. – 26. svibnja 2007. *Znameniti Zemunci i Srijemci*: 17-27.
- Melvinger, Jasna. 2007. *Tri povijesne drame*. Subotica: Hrvatska riječ.
- Melvinger, Jasna. 2009. Petrovaradinski tjednik „Fruškogorac“. *Klasje naših ravni*, br. 11-12. Subotica.
- Melvinger, Jasna. 2011. *O Iliji Okrugiću Srijemcu*. Subotica: Hrvatska riječ.
- Mičić, Milan. 1987. *Farmacija u Sremu 1759 – 1918*. Novi Sad: Matica srpska.
- Miler, Stjepan. 2005. *Molitvenik Gospe Tekijske*. Petrovaradin: Svetište Gospe Tekijske: 6-8.
- Militar, Triva. 1956. O rukopisnoj ostavštini Ilije Okrugića Sremca. Novi Sad: *Letopis Matice srpske*, 132, 378, 6: 616-618.
- Okrugić Srijemac, Ilija. 2009. *Crkvene popijevke*. (Priredio: Đuro Rajković). Zemun: Zajednica Hrvata Zemuna i Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ u Zemunu.
- Petrovaradin – jučer, danas, sutra*. 2005. (Priredili: Zvonimir Vuković i Igor Novaković). Novi Sad: OgLeD – omladinska grupa za liderstvo, edukaciju i demokratiju.
- Pšihistal, Ružica. 2008. Identitetski model *šokaštva* u tekstovima slavonsko-srijemskih pisaca. Nijemci: *Zbornik radova „Identitet Srijema u prošlosti i sadašnjosti“*: 191-210.
- Rajković, Đuro. 1997. – 1998. Naši velikani: Ilija Okrugić – Srijemac. *Glas ravnice*, glasilo Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, br. 82-88. Subotica.
- Rajković, Đuro. 1998. Ilija Okrugić – Srijemac. *Klasje naših ravni*, god. III, br. 1. Subotica.

- Rajković, Đuro. 2000. Matej Preprek zaslužni petrovaradinski orguljaš. *Sv. Cecilija*, LXX, br. 1, Zagreb: 7-10.
- Rajković, Đuro. 2001. OKRUGIĆ Ilija Sremac. *Novosadska enciklopedija*, sv. XVIII. Novi Sad: Matica srpska: 121-122.
- Rajković, Đuro. 2007. Glazbena djela Ilije Okrugića Srijemca. *Klasje naših ravni*, br. 9 – 10. Subotica: 3-11.
- Rajković, Đuro b. 2007. Glazbena djela Ilije Okrugića Srijemca. Zagreb – Zemun: *Zbornik radova sa drugog znanstvenog skupa „Dani Ilije Okrugića“ u Zemunu*, 25. – 26. *svibnja 2007. Znameniti Zemunci i Srijemci*: 73-87.
- Rajković, Đuro. 2011. CRNKO, Mihovil – Mijat. U: Eduard Hemar (ur.). *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, sv. I. Zagreb – Subotica: Libera editio i Hrvatsko akademsko društvo: 115-116.
- Rakoš, Pavao M. 1926. Stogodišnjica rođenja Ilije Okrugića – Sremca. *Vjesnik osječke oblasti*, br. 11. Osijek.
- Rukavina, Vlatko. 1998. *Zemun i Hrvati – prilog monografiji zemunske kulture*. Zemun: 112.
- Rukavina, Vlatko. 2001. *Srijemski i podunavski biseri*. Zagreb: 125-127; 243-244.
- V. S. Šokica. 2009. *Glas ravnice*. Subotica: 20.
- Savić, Milan. 1900. Ilija Okrugić Sremac. Spomen-govor u svečanoj sednici Književnog Odeljenja Matice srpske na dan sv. Save 1900. *Pozorište*, god. XXV., br. 21. Novi Sad: 81-83.
- Stančić, Nikša. 1985. *Hrvatska u vrijeme Ilirskog pokreta*. Zagreb.
- Stančić, Nikša. 2008. Hrvatski narodni preporod – ciljevi i ostvarenja. *Znanstveno-stručni skup „Križevci u 19. stoljeću s naglaskom na Hrvatski narodni i književni preporod“*, *Križevci, 15.10.2008*. Križevci: 6-17.
- Schams, Franz. 2008. *Istorija Srema i Petrovaradina*. Prevedeno izdanje. Novi Sad: Muzej Grada Novog Sada.
- Štefković, Josip. 2007. EVETOVIĆ, Ivan Nepomuk. U: Slaven Bačić (ur.). *Leksikon Podunavskih Hvata – Bunjevaca i Šokaca*, sv. VII. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo: 52-53.
- Švagelj, Dionizije. 2009. *Hrvatski narodni preporod u Slavoniji*. Vinkovci: Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima.
- Tomasović, Mirko. 1997. Novoživke Ilije Okrugića Srijemca. Osijek – Zagreb: *Krležini dani u Osijeku 1996*.
- Tomasović, Mirko. 2009. *Domaća tradicija i europski izbor*. Split: Splitski književni krug: 17, 235, 238.
- Vuković, Petar. 2008. ANTUNOVIĆ, Ivan. U: Slaven Bačić (ur.). *Leksikon Podunavskih Hvata – Bunjevaca i Šokaca*, sv. I. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo: 36-40.

Web-stranice:

- Zdravko Blažeković: „Glazba u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda“, na: http://www.academia.edu/4286645/Glazba_u_vrijeme_hrvatskog_narodnog_preporoda_Music_at_the_time_of_the_Croatian_national_movement_; (pristupano: 05. 02. 2015.)
- „Snimanje filma o Iliji Okrugiću-Srijemcu“, na: <http://www.matis.hr/index.php/hr/aktivnosti/dogadanja/2902-snimanje-filma-o-iliji-okrugicu-srijemcu>; pristupano: 05. 02. 2015.
- „Film o Iliji Okrugiću prikazan i u Subotici“, na: <http://www.zkvh.org.rs/misija/2257-film-o-iliji-okrugiu-prikazan-i-u-subotici>; (pristupano: 05. 02. 2015.)
- „Brankovo kolo“ iz 1897.“, Digitalna narodna biblioteka Srbije: <http://scc.digital.bkp.nb.rs/document/P-0044-1897>; (pristupano: 05. 02. 2015.)
- „Ilija Okrugić Srijemac među Karlovcanima i Petrovaradincima“, na: <http://www.tekije.com/ilija-okrugic-srijemac-medu-karlovcanima-i-petrovaradincima/>; (pristupano: 05. 02. 2015.)
- „Gostovanje HNK Osijek u Madlenianumu“, na: <http://www.tanjug.rs/novosti/163835/gostovanje-hnk-osijek-u-madlenianumu.htm>; (pristupano: 07. 02. 2015.)

*Summary**Ilija Okrugic Srijemac - Croatian reformer in Srijem*

Ilija Okrugic Sr(ij)emac, an abbot of St. Demetrius of Srijem and a long-time pastor of Petrovaradin, is remembered as an particularly versatile priest - theologian. Namely, apart from his ministry, he expressed himself as a cultural and public worker and, due to many works he has left behind, he is also known as a writer, i.e. poet and playwright, with thorough understanding of folk life, folk customs and historical events, as well as a composer - amateur. He was a polyglot. Apart from Croatian and Latin, he knew German, Czech, Polish, Italian and French. He wrote poems, short stories, historical debates, and his best literary works were folk dramas. Cooperation with Bishop Josip Juraj Strossmayer, whose follower he was as a public worker, significantly contributed to his theological but also literary work. Much of his thoughts and ecumenical actions, which marked his priestly ministry, leant towards the reconciliation of the Catholic and Orthodox churches with the aim to put the two rites of one religion into correlation, also advocating tolerance towards other religions. Okrugic wrote about these differences in his works, but in spite of the fact that he was a priest, his works were not only of the spiritual content, with Our Lady of the Tekke taking special place as an inspiration; he gladly dealt with the theme of everyday life which often mirrored political and social conditions of the time he lived in; therefore it comes as no surprise that he is considered to be a Croatian reformer, being therefore especially significant for Srijem, as well as for Backa.

Key words: Ilija Okrugic Srijemac, Josip Juraj Strossmayer, Ivan Antunovic, Diocese of Bosnia-Djakovo and Srijem, Srijem, Petrovaradin, Tekke, Our Lady of Snow, national renaissance, drama